

16+

Вясновы
жаўрук.
Казачнік
стар. 5

У палоне
шчымлівых
успамінаў
стар. 13

Шукальнік
уражанняў
і авантур
стар. 14

Замалёўкі на палях зімы

Агата Бабраўнічaja «Шчодры вечар».

Надвор'е чарговы раз паказвае, што не варта цешыць сябе надзеямі на светлую снежную зіму. На вуліцы шэра, змрочна, нудна... І што дапаможа абстрагавацца ад гэтага лепш, чым яркія і запамінальныя вобразы, якія пераносяць у марозны і ўсё ж такі святочны студзень? Калі калядна-навагодні настрой яшчэ не зусім трывала ўвайшоў у ваша жыццё — спяшайцеся на выстаўку дзіцячай творчасці «Калядныя замалёўкі — 2021». Так запрашаюць арганізатары ў Музей гісторыі тэатральнай і музычнай культуры (філіял Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі). Экспазіцыя арганізавана па выніках аднайменнага конкурсу на найлепшы дзіцячы малюнак ці выраб дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Спаборніцтва адзначае юбілей: дзесяць гадоў таленавітыя навучэнцы мінскіх школ і мастацкіх аб'яднанняў прадстаўляюць арыгінальныя шчырыя работы з дзіцячым бачаннем Калядаў і Раства Хрыстова. І зараз спяшацца сапраўды трэба — выстаўка «Калядныя замалёўкі — 2021» працуе да 9 студзеня.

«ЛіМ»-акцэнт

Прыярытэты. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў указ аб аб'яўленні 2022 года годам гістарычнай памяці. Момент падпісання быў паказаны ў тэлеэфіры ў рамках трансляцыі навагодняга звароту кіраўніка дзяржавы да беларускага народа. Год гістарычнай памяці аб'яўляецца ў мэтах фарміравання аб'ектыўнага стаўлення грамадства да гістарычнага мінулага, захавання і ўмацавання адзінства беларускага народа. Савету Міністраў з удзелам Генеральнай пракуратуры, Нацыянальнай акадэміі навук, аблвыканкамаў, Мінскага гарвыканкама даручана распрацаваць і зацвердзіць рэспубліканскі план мерапрыемстваў па правядзенні года гістарычнай памяці. Акрамя таго, даручана забяспечыць каардынацыю дзейнасці дзяржорганаў і іншых арганізацый па выкананні плана.

Спачванне. Кіраўнік дзяржавы выказаў спачуванні родным і бліжнім народнага артыста Беларусі Міхаіла Казінца ў сувязі са смерцю вядомага дыржора. «Свой лёс ён звязваў з захаваннем і развіццём лепшых традыцый нацыянальнага музычнага мастацтва, зрабіў велізарны ўклад ва ўзбагачэнне беларускіх духоўных каштоўнасцей», — гаворыцца ў спачуванні. Прэзідэнт адзначыў, што творчая дзейнасць Міхаіла Казінца стала прыкладам для маладых артыстаў і спраўдзімым гонарам Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Беларусі імя І. Жыновіча.

• Аляксандр Лукашэнка таксама накіраваў спачуванне родным і бліжнім народнага мастака Беларусі Васіля Шаранговіча. Кіраўнік дзяржавы падкрэсліў, што творчасць Васіля Шаранговіча, непарывна звязаная з выяўленчым мастацтвам, набыла ўсенародную любоў і прызнанне. «Ён выхаваў некалькі пакаленняў таленавітай моладзі, значна ўзбагаціў духоўную спадчыну айчынай культуры і ўнёс неацэнны ўклад у захаванне і развіццё найлепшых традыцый нацыянальнай школы графікі», — адзначана ў спачуванні.

Канстытуцыя. Пры абмеркаванні праекта Канстытуцыі кожная канструктыўная прапанова грамадзян будзе ўлічана. Такое меркаванне журналістам выказаў старшыня Пастаяннай камісіі па адукацыі, навуцы, культуры і сацыяльным развіццё Савета Рэспублікі Нацыянальнага сходу Беларусі Віктар Лісковіч. «У краіне пачалося шырокае абмеркаванне праекта Канстытуцыі. За гэты час мы не толькі самі расказам аб палажэннях праекта, але і ўважліва выслушам людзей», — падкрэсліў Віктар Лісковіч. У аснове праекта Канстытуцыі — захаванне беларускай дзяржаўнасці, гістарычнай памяці. Мы не можам забыць і страціць тое, дзякуючы чаму з'явілася сучасная беларуская дзяржава. Захаванне гісторыі, перадача яе з пакалення ў пакаленне — гэта залог нашай будучыні, перакананы сенатар.

• Працэс абмеркавання праекта Канстытуцыі не абмежаваны ў тэрмінах і зойме столькі часу, колькі патрэбна, каб апрацаваць прапановы ад насельніцтва, адзначыў дырэктар Нацыянальнага цэнтра прававой інфармацыі Андрэй Мацельскі. Тэкст прапанаваных у Канстытуцыю змяненняў размяшчаўся на прававым партале, сайце Прэзідэнта краіны, ў рэспубліканскіх і мясцовых СМІ, бібліятэках, і грамадзяне актыўна ўключыліся ў абмеркаванне. Як паведаміў Андрэй Мацельскі, «цяпер мы атрымліваем каля 300 прапановаў грамадзян у дзень. Прыкладна 98 працэнтаў водгукаў накіравана на падтрымку вынесеных на абмеркаванне палажэнняў праекта». Часам людзі выказваюць сваё пэўнае бачанне па тым ці іншым пытанні. «Усе прапановы мы ўлічваем і меркаванне кожнага адлюстроўваем у падагульняльным дакуменце», — падкрэсліў кіраўнік НЦПІ. Прапановы таксама паступаюць на адрас дзяржаўных органаў, паведамляе БелТА.

Кадры. Новага генеральнага дырэктара Вялікага тэатра Беларусі Кацярыну Дулаву прадставіў калектыву міністр культуры Анатоль Маркевіч, паведамляе БелТА. Яна змяніла на гэтай пасадзе Вячаслава Гарбузава, які ўзначальваў Вялікі тэатр з мая 2021 года. Раней доктар мастацтвазнаўства, прафесар Кацярына Дулава працавала рэктарам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

Прысвячэнне. «Канцэрт у дзень нараджэння Уладзіміра Мулявіна» ў гонар народнага артыста і стваральніка культурнага брэнда Беларусі «Песняры» пройдзе 12 студзеня на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Для прыхільнікаў творцы і створаннага ім ансамбля гэтая дата — добрая нагода сабрацца разам, каб успомніць выдатнага музыканта і паслухаць яго найлепшыя песьні, лічаць арганізатары. Аўтар праекта — Марына Мулявіна, рэжысёр канцэрта — Аляксандр Камлюк, вядучыя — Вольга Брылон і Павел Някрасаў. Гэтым разам вечар пройдзе ў фармаце джэм-сейншу (імпрывізацыі музыкантаў). Аляксандр Камлюк, Ян Жанчак, Вячаслаў Ісачанка, Павел Заяц, рок-гурты «Тудэй Холідэй», «Фідбэк», «Замкавая гара» выканаюць песьні з рэпертуару ансамбля, а таксама ўласныя творы.

Каляднае. Канцэрт камернай музыкі «Калядны рэлак» пройдзе 8 студзеня ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. У музычнай праграме — класіка: калядны гімн «Ціхая ноч», атмасферныя «Зімы» Антонія Вівальді і Астара П'яцоллі, «Калыханка» Брамса і «Алілуя» Леанарда Козна, арганія «Харал», «Кантылена», «Сіцыліяна» і іншыя сусветна вядомыя шэдэўры. Усе гэтыя творы будуць выконвацца бесперапынна ў спалучэнні з унікальнымі гукатэрапейчымі інструментамі, цытэ БелТА арганізатары мерапрыемства. Спецыяльна для канцэрта ў Белдзяржфілармоніі ўстанавяць арган італьянскай маркі *Viscount*.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

стасункі

Беларусь — Кітай: стварэнне агульнай супольнасці

Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Тры дзесяцігоддзі беларуска-кітайскіх адносін і стварэнне супольнасці адзінага лёсу чалавечтва» пройдзе 12 студзеня ў Мінску ў Рэспубліканскім інстытуце кітайскага імя Канфуцыя БДУ.

Арганізатары праекта — Беларуска-Кітайская міжрадавага камітэта па супрацоўніцтве, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у КНР у 2020 годзе Мікалай Снапкоў, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Се Сяаюан, міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Макей, рэктар Беларуска-Кітайскага ўніверсітэта Андрэй Кароль, старшыня Прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі Ніна Іванова.

На канферэнцыі будуць абмеркаваны этапы і вынікі развіцця беларуска-кітайскіх адносін

Рэспублікі Беларусь, сустаршыня Беларуска-Кітайскага міжрадавага камітэта па супрацоўніцтве, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Рэспублікі Беларусь у КНР у 2020 годзе Мікалай Снапкоў, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь Се Сяаюан, міністр замежных спраў Рэспублікі Беларусь Уладзімір Макей, рэктар Беларуска-Кітайскага ўніверсітэта Андрэй Кароль, старшыня Прэзідыума Беларускага таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі Ніна Іванова.

На канферэнцыі будуць абмеркаваны этапы і вынікі развіцця беларуска-кітайскіх адносін

у палітычнай сферы, усталявання і развіцця навукова-тэхнічнага супрацоўніцтва, гісторыя развіцця крэдытна-інвестыцыйных стасункаў, і іншыя актуальныя супрацоўніцтва ў апошнія дзесяцігоддзі.

Міністр культуры Рэспублікі Беларусь у 2012—2017 гг. Барыс Святлоў звернецца да агляду летанісіу беларуска-кітайскіх адносін у галіне культуры. Акадэмік-сакратар Адаўлення гуманітарных навук і мастацтваў Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Аляксандр Каваленя выступіць з дакладам «Усталяванне і развіццё навукова-гуманітарнага супрацоўніцтва Беларусі і Кітая».

Раман СЭРВАЧ

юбілеі

Ідэі добра і патрыятызму

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Беларусі Георгія Марчука з 75-годдзем.

«Усё сваё жыццё Вы прысвяцілі творчасці. Ваша шматгадовая пісьменніцкая праца адзначана на самых высокіх дзяржаўным і міжнародным узроўнях, а эпічны раман «Крык на хутары» — адзін з найлепшых твораў нашай літаратуры, які ярка і праўдзіва паказвае барацьбу беларусаў за аб'яднанне Заходняй Беларусі з БССР, за права свабодна жыць з годнасцю і ў адзінстве», — адзначана ў віншаванні.

Творы Георгія Марчука вывучаюць у школах і ўніверсітэтах, а героі яго раманаў, п'ес, казак нясуць ідэі добра, высокага патрыятызму, заклікаюць да ўзаемнай павагі і з'яднанасці. Яны даюць чытачам тое, чаго так не хапае сучаснаму прагматычнаму, мітусліваму свету.

Кіраўнік дзяржавы пажадаў пісьменніку моцнага здароўя, плённай дзейнасці, далейшых поспехаў у захаванні і ўзбагачэнні духоўнай спадчыны Беларусі.

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Ад шчырага сэрца

Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі аб'явіла аб правядзенні міжнароднай акцыі «Кніга ў дар: добрая справа ад шчырага сэрца».

Абласная пісьменніцкая арганізацыя на працягу апошняга дзесяцігоддзя пастаянна звярталася да неабякавых, хто ўмее дарыць іншым радасць ад сустрэчы з добрай кнігай і робіць гэта абсалютна добраахотна. Перададзеныя ў творчую суполку пісьменнікамі і іншымі жадаючымі выданыя адпраўляліся ў аддаленыя ад буйных цэнтраў вясковыя, ведамасныя бібліятэкі розных устаноў для папаўнення фондаў.

З такой жа мэтай штогод праходзіць на Гомельшчыне і акцыя па зборы прыватнаўладных выданняў, якую ажыццяўляюць сумесна аддзяленне СПБ і Гомельская епархія. Абласная пісьменніцкая арганізацыя не адмовілася ад добрай традыцыі.

— Сёлета на Гомельшчыне адбудзецца шмат літаратурных падзей,

у тым ліку рэспубліканскага і міжнароднага характару: у першыя вядомыя верасня ХХІХ Дзень беларускага пісьменства прыме старажытны Добруш. А папярэднічаць форуму будуць ХХVІІ Міжнародны фестываль-свята «Славянскія літаратурныя дажыткі» ў Гомелі, ІV рэгіянальны фестываль літаратуры, культуры, мастацтва і народных традыцый «На зямлі Кірылы Тураўскага» ў Жыткавічах, Тураве і Мазыры, — адзначыў старшыня Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч. — Наша пісьменніцкая суполка ў межах запланаваных шматлікіх творчых мерапрыемстваў, вырашыла правесці міжнародную акцыю «Кніга ў дар: добрая справа ад шчырага сэрца». Кнігі каштуюць дорага, таму не кожны можа набыць іх у краме, а чытацкі інтарэс да навінак паэзіі, прозы, літаратурнага крэатыва расце. На жаль, у рэгіёнах, у сельскіх бібліятэках кніжныя фонды абнаўляюцца недастаткова хутка, таму мы і вырашылі звярнуцца да ўсіх неабякавых творцаў

з Беларусі і іншых краін, каб зрабіць у 2022 годзе найлепшы падарунак палескім чытачам — падарыць Жыткавіцкай і Добрушскай цэнтральным раённым бібліятэкам і іх філіялам свае новыя творы з аўтографам-пажаданнем.

Дарэчы, пісьменніцкая арганізацыя Гомельшчыны ажыццяўляе збор кніг на рускай мове Івана Мележа (пажадана з арыгінальнымі прыжыццёвымі аўтографамі самога аўтара) для папаўнення фондаў Пятрушынскай муніцыпальнай бібліятэкі імя І. П. Мележа Няклінаўскага раёна Растовскай вобласці і размешчанага на яе базе этнаграфічна-мемарыяльнага пакоя класіка беларускай літаратуры (бгў) адкрыты летас у дзень 100-годдзя народнага пісьменніка Беларусі).

Як плануецца, сабраныя абласны аддзяленнем СПБ выданыя будуць урачыста перададзены бібліятэчным установам падчас правядзення фестывалю і свят у верасні 2022 года.

Улад ПРЫАЗЭРНЫ

вектар

Крэатыўнасць як прыкмета адукаванасці

Пра неабходнасць падтрымкі маладых твораў і асаблівасці работы з імі распавядалі нядаўна прадстаўнікі Міністэрства адукацыі, Саюза пісьменнікаў Беларусі і айчынных літаратурных выданняў падчас прэс-канферэнцыі на тэму «Падтрымка юных літаратурных талентаў Беларусі», якая адбылася ў Прэс-цэнтры Дома прэсы.

— Ад нас, дарослых, залежыць, як гэтыя «зорачкі» зараджаюцца на небасхіле. Важна, каб у літаратуры была пераёмнасць і паслядоўнасць, — лічыць Алена Стэльмах, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі. Пісьменніца распавяла пра разнастайныя конкурсы, якія з'яўляюцца адной з дзейных форм падтрымкі пачаткоўцаў. Так, існуе конкурс чыгальнікаў «Жывая класіка», што прыцягвае вялікую колькасць школьнікаў з самых розных куткоў Беларусі. На працягу амаль дзесяцігоддзя творчае саборніцтва даказала сваю значнасць. Усім вядомы конкурс у маштабах Саюзнай дзяржавы «Мост дружбы», які праходзіць сёлета 5-ы раз. Акрамя таго, стаў заўважным конкурс літаратурных стартапаў «LitUP», што летась праводзіўся ўпершыню. Кнігі маладых аўтараў-пераможцаў уключылі ў планы некаторых выдавецтваў.

У душах маладых твораў неабходна ўкараніць пачуццё любові да радзімы, садзейнічаць фарміраванню іх актыўнай грамадзянскай пазіцыі. Прадстаўнікі Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі наведваюць школы і прадпрыемствы, дзе праз сваю творчасць паказваюць дзецям, падлеткам і моладзі народную мудрасць і сапраўдныя каштоўнасці. Пра гэта распавядаў Аляксандр Казека, старшыня Магілёўскага абласнога аддзялення СПБ. Сябры аддзялення актыўна ладзяць конкурсы, па выніках якіх найлепшыя творы друкуюць у перыёдыцы, а потым уключаюць у абласны літаратурны альманах. Пры аддзяленні пісьменніцкай суполкі створана літаратурная гасцёўня «Магія слова», дзе навучаюцца маладыя літаратары і вядуцца размовы аб духоўных каштоўнасцях.

радзіннае

Захаваем агульны дом

Сустрэчы з землякамі-пісьменнікамі маюць важнае асветніцкае і выхаваўчае значэнне для маладога пакалення. Цікавай і запамінальнай стала імпрэза ў Барбароўскай базавай школе Мазырскага раёна, удзел у якой браў член СПБ Аляксей Сазанчук.

Сваю вечарыну прэзіякі пачаў з верша Паўла Саковіча «Не прадавайце дом бацькоў». Разам з лірычным героем ён звярнуўся да хлопцаў і дзяўчат з заклікам захаваць наш агульны дом — Радзіму.

Творца адзначыў, што, зразумела, новае пакаленне адрозніваецца ад папярэдняга. Таму і заклікаў прысутных не губляць свае карані, помніць, што наша дзяржаўная моц у адзінстве.

Аляксей Іванавіч пазнаёміў слухачоў са старонкамі сваёй біяграфіі,

Аляксей Сазанчук.

расказаў, як і чым жылі іх аднагодкі ў далёкія паспяванныя гады. Успаміны

з дзяцінства ўвайшлі ў яго раман «Новае пакаленне» з трылогіі «Зямлёю хрышчаныя».

Творы А. Сазанчука — пра жыццё ў XX стагоддзі Прафесійны і жыццёвы шлях у літаратара вельмі насычаны. Служачы ў міліцыі, заўсёды супрацоўнічаў з газетамі. Былі шмат артыкулаў, літаратурных сустрэч. А на пенсію былы следчы сур'ёзна заняўся літаратурай. Сёння Аляксей Сазанчук — аўтар шматлікіх кніг.

На сустрэчы засяродзіў увагу на дакументальнай аповесці «Дарога даўжынёю ў жыццё», напісанай у 2020 годзе. Гэта апавед пра лёс Аляксее Галавацкага, які прайшоў цяжкі ваенны шлях, партызаніў на Нарэўліншчыне, удзельнічаў у ліквідацыі банд у Заходняй Украіне, дайшоў да Берліна. Сваю кнігу аўтар падараваў барбароўскім школьнікам.

Алена ТАНЧЫНСКАЯ

праекты

Адною зімовай ноччу

У Міжнародны дзень кіно, які адзначаўся 28 снежня, у Музеі гісторыі беларускага кіно распачаўся пазнавальны праект «У Ліён, да Люм'ераў!» Серыя кінапаказаў, прысвечаная кінамаграфу братоў Люм'ераў, працягвалася тры дні і ўключала тры французскія фільмы: «Гісторыя аднаго вынаходніцтва», «Першы кінасеанс» і «Свет вачыма Люм'ераў». Гэткім арыгінальным чынам супрацоўнікі музея адсвяткавалі змянальную для гісторыі ўсяго мастацтва дату.

Праект адкрыўся карцінай «Гісторыя аднаго вынаходніцтва» 2016 года. Дакументальная стужка апавядае аб тым, як усяго за адну зімовую ноч Луі Люм'ер, старэйшы з братаў, прыдумаў тое, што назаўсёды і неваротна змяніла свет. Аўтары дакументальнага

фільма падрабязна спыняюцца на цікавых абставінах, у якіх нарадзілася кіно: напрыклад, імі ўзнімаецца пытанне аб уплыве бацькі на вынаходніцтва, пералічваюцца варыянты назвы.

Следам за гэтым фільмам паказалі «Першы кінасеанс». Ён уяўляе сабой падборку кароткаметражных сюжэтаў, што былі прадэманстраваны на першым публічным кінапаказе ў «Гранд-кафэ» на бульвары Капуцынак у 1895 годзе.

Наступная стужка ў праграме «Свет вачыма Люм'ераў» (2017) прадставіла 108 найбольш цікавых замежных «рэпартажаў» з 1422, зробленых нанятымі аператарамі па заказе братаў рэжысёраў.

Цікава, што арганізатары штучна скарацілі колькасць квіткаў да 35. Менавіта столькі было гледачоў на самым першым у гісторыі кінапраглядзе.

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

«ЛІМ»-люстэрка

Спектаклі Тульскага акадэмічнага тэатра драмы запланаваны на сцэне Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра. Паказы будуць праходзіць з 12 да 16 студзеня, інфармуе агенцтва «Мінск-Навіны». Як паведаміў мастацкі кіраўнік Музычнага тэатра заслужаны работнік культуры Беларусі Адам Мурзіч, фактычна адбуліца абменныя гастролі, бо з 11 да 17 студзеня артысты Музычнага аддзялення ў Тулу. Там гледачы убачаць «Сільву», «Вяселле ў Малінаўцы», спектакль для дзяцей «Снежная каралева» ды іншыя пастаноўкі. Тульскі тэатр прадставіць на мінскай сцэне чатыры спектаклі: «Дзядзька сон» паводле аднайменнай аповесці Фёдара Дастаеўскага, авантурную камедыю «Красуна і сям'я» (па творы Уільяма Сомерсэта Моэма), «Авантурыст (Блээ)» па п'есе Клода Манье і музычную казку «Аліса ў краіне цудаў» па кнізе Льюіса Кэрала.

Персанальная выстаўка расійскага мастака Нікіаса Сафронава «Анёл святла» адкрылася ў выставачнай зале Брэсцкага абласнога грамадска-культурнага цэнтру. У экспазіцыі прадстаўлена пяць дзясяткаў жывапісных і графічных работ майстра, напісаных у розныя гады ў розных жанрах. «Венецыянскія эцюды змяняюцца ўспамінамі пра Егіпет і іншыя ўсходнія краіны, марскія і гарадскія пейзажы — партрэтамі, сюжэтнымі сюррэалістычнымі кампазіцыямі ва ўласцівым Нікасу Сафронаву аўтарскім стылі. Мастацкія творы прадстаўлены як у класічным выкананні — на палотнах, так і з выкарыстаннем мультымедыяў тэхналогій», — гаворыцца ў матэрыяле БелТА. Экспазіцыя будзе працаваць да 30 студзеня.

Святочны канцэрт «Ave Maria» ў выкананні Ксеніі Пагарэлай (арган) і лаўрэата міжнароднага конкурсу Тамары Рэмеэ (сапрана) пройдзе 9 студзеня ў Полацку. Як паведамляе БелТА, Ксенія Пагарэлая — выпускніца Маскоўскай дзяржаўнай кансерваторыі імя Пятра Чайкоўскага па класе фартэп'яна і аргена. З 1988 года — салістка канцэртнай залы Сафійскага сабора. Вядзе актыўную асветніцкую і канцэртную дзейнасць у Беларусі і за мяжой. Тамара Рэмеэ — салістка Беларускай дзяржаўнай філармоніі, лаўрэат Нацыянальнага конкурсу вакалістаў імя Ларысы Александроўскай. У рэпертуары спявачкі — музыка розных стыляў і напрамкаў. Салістка выступае ў канцэртных праграмах у суправаджэнні аргена, клавесіна, арфы, раіля, ансамбля старажытнай і сучаснай музыкі «Brevis», аркестраў народных інструментаў. Неаднаразова ўдзельнічала ў розных праектах і фестывалях у Беларусі і за мяжой.

Нявыдадзены раней кароткі метр «Клоўны і дзеці» са знакамітым савецкім акцёрам Юрыем Нікуліным з'явіўся на YouTube-канале рэжысёра Яўгена Міты. Карціна была знята ў 1977 годзе яго бацькам Аляксандрам і расказвае аб тым, як дзеці ўзаемадзейнічаюць з клоўнамі. Па сюжэце клоўн прыходзіць у розныя месцы, у тым ліку бальніцы, дзе дае выступленні хворым дзецям, ствараючы для іх сапраўдны спектакль. У стужцы таксама з'яўляюцца Міхал Шуйдзін, Станіслаў Шчукін і Валерый Серабракоў. Карціна доўжыцца 30 хвілін.

Болей за 30 маштабных мерапрыемстваў, у тым ліку канферэнцыі, тэатральныя фестывалі, Усерасійскае тургенёўскае свята, пройдзе сёлета да 100-годдзя мемарыяльнага і прыроднага музея-запаведніка Івана Тургенева «Спаскае-Лугавінава» ў Арлоўскай вобласці. Гэта адзіны ў Расіі мемарыяльны музей рускага пісьменніка. З радавым маенткам звязана гісторыя стварэння мноства твораў Івана Тургенева, у тым ліку «Рудзін», «Бацькі і дзеці», «Дваранскае гняздо». Музей-запаведнік з 1997 года ўваходзіць у пералік асабліва каштоўных аб'ектаў культурнай спадчыны народаў Расіі. Цэнтральнае і самае маштабнае мерапрыемства — Усерасійскае тургенёўскае свята — адбудзецца 25 чэрвеня. Завярэннем стане канцэрт аркестра пад кіраўніцтвам дырыжора Уладзіміра Співакова, інфармуе «ИТАР-ТАСС».

Музей-сідзіба «Ясная Палана» ў Тульскай вобласці стварыў мультымедычны праект «Талстой на карце», прысвечаны двум замежным падарожжам, якія пісьменнік здзейсніў у 1857—1861 гадах. На спецыяльнай інтэрнэт-пляцоўцы расказана аб маршруце паездак у Францыю, Германію, Швейцарыю, Сардынскае каралеўства. На сайце праекта, акрамя іншага, прыводзяцца вытрымкі з яго лістоў, відавочна фатаграфіяў другой паловы XIX стагоддзя. Так, можна пазнаёміцца з уражаннямі Талстога ад парыжскага жыцця, даведацца пра жах ад убачанага ім пакарання, а таксама пра захапанасць, якая так і не перарасла ў шлюб, перадае «ИТАР-ТАСС».

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Вольга ГЛУХОЎСКАЯ:

«Беларуская «Акадэмкніга» працуе з многімі расійскімі выдаўцамі»

Гэтую кнігарню ў цэнтры Мінска па адрасе праспект Незалежнасці, 72 ведаюць многія пакаленні мінчан. Дарэчы, і не толькі. Разумеючы, што тут можна знайсці практычна любую навінку навуковай, адукацыйнай літаратуры, выдадзенай ў Маскве, Ленінградзе, Новасібірску і нават Уладзівастоку, у ранейшыя часіны ў «Акадэмкнігу» ехалі з усіх гарадоў Беларусі... Увазе чытачоў — гутарка з яе дырэктарам.

— Вольга Мікалаеўна, сетка крам кніжнага гандлю ў Савецкім Саюзе была адной з самых багатых на навуковую кнігу, на асветніцкія выданні... Сёння не ва ўсіх постсавецкіх рэспубліках і, відаць, далёка не ва ўсіх буйных гарадах Расіі засталіся крамы сеткі «Акадэмкніга». Як у Беларусі ўдалося захаваць такі суб'ект кніжнага гандлю?

— Пасля развалу Савецкага Саюза перад «Акадэмкнігай», як і перад многімі іншымі арганізацыямі Беларусі, паўстала пытанне пра самавызначэнне. У пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя крама перажывала складаны час, з'явіліся думкі пра перапрафіліраванне ці закрыццё. Аднак кіраўніцтва кнігарні знайшло магчымасць захаваць сваю дзейнасць, і новым нашым заснавальнікам стала Нацыянальная акадэмія навук Беларусі. Хачу адзначыць, што і сёння РУП «Акадэмкніга» з'яўляецца цалкам дзяржаўнай крамай. А, працуючы пад кіраўніцтвам нашых аўтарытэтных акадэмікаў, ні пра якую змену ў напрамку дзейнасці супрацоўнікі і не думалі. «Акадэмкніга» стала самым папулярным месцам набывання кніг для студэнтаў, выкладчыкаў, работнікаў Акадэміі навук. Сёння «Акадэмкнігу» ведаюць не толькі жыхары Мінска, але і кнігалюбы ўсёй Беларусі. Даволі часта мы чуюм прыемныя водгукі пра нашу працу і ад замежнікаў.

— «Акадэмкніга» ўваходзіць у структуру Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі, у якой ёсць і сваё выдавецтва — «Беларуская навука»... Вы, наколькі я разумею, базавая крама для гэтага выдавецтва?

— Мала таго, што сапраўды з'яўляемся базавай для акадэмічнага выдавецтва, сталі яшчэ і «добрымі сябрамі». Супрацоўнікі аддзела маркетынгу, рэдактары часта цікавіцца меркаваннем нашых спецыялістаў пра свае выданні, пра попыт на іх, атрымліваюць праз нас зваротную сувязь з пакупнікамі. Часта праводзім сумесныя прэзентацыі і выстаўкі-продажы, што вельмі станоўча і рэзультатыўна адлюстроўваецца на нашай працы.

— Па-ранейшаму ў «Акадэмкнігу» ў пошуку літаратуры, неабходнай для навуковай працы, ідуць вучоныя, акадэмічныя і ўніверсітэцкія даследчыкі з розных галін ведаў. Але ж беларускія выдавецтвы, вядома, не адлюстроўваюць усю палітру навуковых выданняў, кніжнай навуковай праблематыкі на рускай мове... Як паспяваеце рэагаваць на запат такога пакупніка?

— Праца супрацоўнікаў нашай крамы выбудавана так, што рэагуе на запат любога кліента. Ёсць магчымасць асабіста ці дыстанцыйна пакінуць заяўку на любое выданне, якое выйшла ў Беларусь або Расіі, і спецыялісты пастараюцца яе выканаць.

— З Мінска, з Беларусі можна ўяўляць, што адбываецца ў кнігавыдавецкім свеце Расійскай Федэрацыі?

— Крама працуе з многімі расійскімі выдавецтвамі. Тэндэнцыя, якую назіраем апошнім часам, — скарачэнне выдавецтваў, асабліва звязаных з навуковымі выданнямі, ці аб'яднанне некалькіх у адно буйное прадпрыемства. Адзначаецца і скарачэнне колькасці кніг, якія выдаюцца, змяняюцца іх тыражы. Канешне ж, у такім разе растуць цэны: ролю адыгрываюць затратныя на паліграфічныя паслугі, паперу. І пры гэтым хацелася б заўважыць, што ў Беларусі вялікая колькасць кніг, у тым ліку і ў выдавецтве «Беларуская навука», выходзіць пры фінансвай падтрымцы дзяржавы. Што, безумоўна, робіць выданні больш даступнымі і прывабнымі для пакупнікоў.

— Ці гандлюеце навуковай літаратурай на англійскай, нямецкай і іншых мовах?

— Сёння вялікая колькасць кніг у Беларусі выходзіць на некалькіх мовах адразу. Самыя распаўсюджаныя — беларуская, руская, англійская, кітайская і іншыя. У нашай краме шырока прадстаўлена мастацкая літаратура на мове арыгінала. Яна карыстаецца попытам у тых, хто вучыцца замежных моваў.

— Ведаю, што ў «Акадэмкнізе» часта праводзяцца прэзентацыі, аўтограф-сесіі. Наколькі ахвотна

пагдажаюцца на правядзенне мерапрыемстваў пісьменнікаў, аўтараў кніг? І што даюць такія сустрэчы для вырашэння асноўнай задачы крамы — прадаць кнігі?

— Сучасная «Акадэмічная кніга» — гэта больш, чым крама. На мой погляд, нам удалося стварыць аўтарытэтную пляцоўку, дзе змогуць сустрэцца і пагутарыць, абмяняцца думкамі пісьменнікі і чытачы, вучоныя, журналісты, выдаўцы. Далёка не кожны аўтар адразу прымае нашу прапанову аб правядзенні таго ці іншага мерапрыемства. У некага зусім іншыя планы, нехта хацеў бы правесці сустрэчу ў іншым месцы. Нехта баіцца, што не зможа сабраць пэўную колькасць удзельнікаў сустрэчы. На прэзентацыях, акрамя рэалізацыі кніг, нашай важнай мэтай з'яўляецца бліжэй пазнаёміць чытача з пісьменнікам, зрабіць магчымым дыялог і непасрэднае стасаванне, каб не крытык і літаратуразнаўца, а якраз сам аўтар змог растлумачыцьсэнс і ідэю сваёй творчасці. Праз сацыяльныя сеткі чытачы прызвычаліся кантактаваць з аўтарамі кніг, сачыць за іх творчым і асабістым жыццём, а нашы сустрэчы яшчэ больш умацоўваюць і развіваюць гэтыя стасункі.

— Якое месца ў дзейнасці «Акадэмкнігі» займае рэклама? Якімі навацыймі маглі б пахваліцца?

— Асноўным месцам нашай рэкламы з'яўляюцца сацыяльныя сеткі. Гэта незатратная і аператыўная магчымасць расказаць пра кніжныя навінкі і акцыі. Практыкуем і рэкламу ў газетах, на радыё, на парталах нашых партнёраў. Сёлета адкрылі ўласную інтэрнэт-краму, што дазволіла прадаваць кнігі і за межы Беларусі. Вялікую ўвагу надаём ратацыі плакатаў пра нашы найлепшыя выданні, якія размяшчаюцца на вітрынах. Іх колькасць набліжаецца да 20. Гэта адзін з самых эфектыўных відаў рэкламы ў кніжнай краме, асартымент якой перавышае 40 000 назваў кніг у адначасе.

— Вы шмат гандлюеце і мастацкай літаратурай... Гэтая частка работы носіць сістэмны характар?

— Так, у краме ёсць аддзел мастацкай літаратуры. Але асноўная ўвага ў ім — дзіцячым кнігам і кнігам беларускіх аўтараў. Увогуле, самым важным кірункам у сваёй дзейнасці супрацоўнікі крамы бачаць папулярызаванне беларускіх аўтараў і кніг на беларускай мове, хаця іх прысутнасць у асартыменце значна аступае кнігам расійскіх выдавецтваў і на рускай мове.

— Не спрабавалі займацца вязаным гандлем? Ці ёсць для гэтага магчымасці непасрэдна ў крамы? Маюцца якія-небудзь умовы ўвогуле, каб і такім чынам прапанаваць кнігі?

— Крама выкарыстоўвае кожную магчымасць яма бліжэй прыйсці да чытача. Мы імкнёмся практычна заўсёды адгукацца на прапановы аб супрацоўніцтве, прымаем удзел у абслугоўванні прэзентацый, навуковых семінараў і канферэнцый. Практыкуем паездкі

ў іншыя гарады Беларусі для арганізацыі кніжнага гандлю. Магчымасці ў крамы не такія і вялікія, але ёсць энтузіязм, жаданне, таму ў нас практычна не бывае невырашальных задач.

— А што вы асабіста чакаеце ад выдавецтваў, ад пісьменнікаў? Якой кнігі, на ваш погляд, не хапае ў гандлі? Якой не хапае вам як чытачоў?

— Ад выдаўцоў і пісьменнікаў чакаем яма мага больш новых карысных, разумных кніг. Хацелася б бачыць найчасцей новыя кнігі на беларускай мове, прысвечаныя гісторыі і сучаснасці нашай краіны, хаця ў ідэальным варыянце хацелася б бачыць гэтыя выданні і на рускай, і на беларускай мовах. Вялікі абсяг працы чакае нашых перакладчыкаў, таму што ў продажы патрэбны і класіка, і дзіцячая літаратура, і кнігі сучасных аўтараў — у арыгінале і на беларускай мове.

Думаю, што ўсё ж не хапае кніг па вывучэнню беларускай для зусім маленькіх, якія толькі пачынаюць вучыцца чытаць. Як і па гісторыі краіны, адрасаваных маленькім чытачам.

— І ўсё ж якія вашы асабістыя чытацкія прыхільнасці?

— Занятасць на працы і тое, што я з'яўляюся мамай траіх дзяцей, часу на чытанне мне не асабліва пакідаюць. Шмат што паспела прачытаць, калі вучылася на філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Зараз больш увагі аддаю чытанню твораў сучасных пісьменнікаў, паколькі з многімі з іх — спецыфіка майёй працы — патэнцыяльна магу яшчэ і сустрэцца. Канешне, дома часам чытаем шмат дзіцячых кніг. Пераканана, што прывіць дзецям любоў да кнігі і звычку чытаць папяровае выданне можа толькі сам я.

— Сёння часта гавораць пра тое, што засталіся галюныя чытачы — дзеці... Ці згодны з гэтым? Наколькі уважліва вы як гандлёвы работнік сочыце за дзіцячым кнігавыданнем?

Падчас прэзентацыі дзіцячых кніг Выдавецкага дома «Звязда».

— Вядома, шмат увагі ў рабоце аддаём менавіта дзіцячай літаратуры, хаця наша крама ўсё ж для дарослых чытачоў. У пакупнікоў склаўся пэўны стэрэатып, улічваючы нашу назву. Але па школьнай літаратуры многія прыймаюцца да нас з іншых раёнаў горада, і не толькі з Мінска, паколькі ў краме заўсёды можна атрымаць кваліфікаваную кансультацыю па любой літаратуры і выбраць патрэбны дапаможнік. Вядзецца работа і з аўтарамі дзіцячых кніг. Ладзіцца прэзентацыі, аўтограф-сесіі, майстар-класы, старты продажы новых выданняў. Наш клопат — вырасіць, выпеставаць новага разумнага і арудзіванага чытача, а гэта зрабіць можна толькі праз любоў да роднай літаратуры і праз творчасць класікаў і мэтраў беларускай літаратуры.

— Дзякуй, Вольга Мікалаеўна! Пспехаў вам, новых і новых пакупнікоў «Акадэмкнізе»!

Гутарыў Мікола БЕРЛЕЖ
Фота Кастуся Дробава

Жаўрук з берагоў Нешчарды

У 1840 годзе расійскі імператар Мікалай I забараніў выкарыстоўваць у афіцыйных дакументах тэрмін «Беларусь». І раптам публікацыя, у назве якой прысутнічае гэтае святае для многіх слова. Следам з'яўляецца наступная. Пасля грэцыя, чацвёртая. Нарэшце выходзіць кніга, што аб'яднала іх. Гэтым пісьменнікам быў Ян Баршчэўскі — аўтар апавесці «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях».

Ян Баршчэўскі.

Нарадзіўся ён у 1790 годзе (па іншых дадзеных у 1794 ці ў 1796) у невялікай вёсцы Мурагі цяперашняга Расонскага раёна. Мурагі ж у тыя часы называлася Марогі. Гэты засценак уваходзіў у склад Полацкага павета.

Паходзіў з беднай шляхты. Відца, з сям'і святара. Бацькі памерлі рана, таму разлічваў толькі на самога сябе. Рана і вершы пачаў пісаць. Калі вучыўся ў Полацкай езуіцкай калегіі, сябры называлі яго вершаскладальнікам. Асабліва любілі паэму «Пояс Венеры», якая, як і іншыя яго юнацкія творы, не захавалася. Вядома толькі, што ў ёй дзяліўся перажываннямі з-за кахання без узамнасці да дваровай служанкі, нейкай «маладой панні Максімавічанкі». Яму было 18 гадоў, колькі ёй — невядома.

Удзячных слухачоў знаходзіў і ў родных Марогах. Любіў і паходзіць ад засценка да засценка. У адным парадзе гаспадароў сваімі вершамі, у другім... Наведваўся і далей ад дому. Яго добра ведалі ў Арцейкавічах, Галубове, Межаве і Галоўчыцах. Ісці не трэба было: «То шляхціц Урвоўскі зловіць паэта і як даргаі скарб возіць па кірмашах, то Латышэвіч падарожнічае з ім ад мястэчка да мястэчка. Смяяліся, спявалі песенькі, якія складалі для іх малады паэт. Гэтыя песенькі вывучалі на памяць засянкаўчыя браты Заленскія, Праленскія, Юрагі, Урвоўскія і Сівохі».

У юныя гады захапіўся і маляваннем. Мог зрабіць шарж на таварышаў. Але больш любіў пісаць пейзажы. Занатоўваў полацкія краявіды. Па памяці ўзнаўляў убачанае ў родных Марогах. Любіў бываць і ў свайго дзядзькі Завальні, які на беразе возера Нешчарда меў невялікі абароджаны маёнтак. Пазней назваў свайго родзіча «шляхціцам на загароддзе». Ён і стаў галоўным героем яго «фантастычных апавяданняў».

Мясціны ў наваколлі Мурагоў былі на дзіва малаўлічныя. Гэтую прыгажосць Баршчэўскі перадаў так запамінальна, што стварэў адчуванне прысутнасці тут і кожнага, што з гэтым знаёміцца. Як бы на вялікім экране паўстае панарамны краявід: «На поўнач паблізу жылыя (Завальні. — Т. Л.) — Нешчарда, велізарнае возера нахшталт марское затокі. Калі ўсходзіцца вецер, ад возера пільве роўны шум і відць праз акно, як пакрытыя пенаю хвалі падымаюць угору і зноў кідаюць уніз рыбарскія лодкі. На поўдзень ад дому нізкія зеляночыя кустамі лазы, дзе-нідзе ўзгоркі, парослыя бярозамі і ліпамі, на захад — разлогі лугавіны, і рака бяжыць з усходу — пераараючы гэтыя ваколіцы, увіваецца ў Нешчарду. Вясна там надзвычай прыгожая, калі па лугах разальцеца вада і ў паветры над возерам і ў лясах завіняць галасы птушак, што вяртаюцца з выраю» (тут і далей пераклад Міколы Хаўстовіча).

Упамінаецца Нешчарда і ў «Нарысе Паўночнай Беларусі». Яго Баршчэўскі пранімаў у якасці ўступу да «Шляхціца Завальні...» Вабіла і мінуўшычна, паданні, якіх так шмат ведаў яго дзядзька. Ды завітаючы восенню, усё ж нудзіўся. Дзядзька супакойваў яго:

Маскавічанцы». Пакрыўджаны няўжываласцю, «чытаў» ёй мараль:

*Прыўчыла ж ты двух хлопцаў,
як пташак у сеці,
Яны к табе дзень і ўночы рады
прыляцеці.*

*І ты к нім лятаеи,
Панскі двор пабуджаеи
На вялікі смех.*

Не толькі сам пісаў вершы. Падхвачваў да гэтага і студэнтаў Пецябургскага ўніверсітэта. З імі выдаваў у 1840—1944 гадах польскамоўны альманах «*Niezabudka*». У ім перавага аддавалася маладым аўтарам, урадженцам Беларусі. Аднак на адным месцы доўга не засяджаўся. Зімой яшчэ неяк трываў. Не кідаў і губернерства. Трэба ж былі грошы на прахыццё. З надыходам жа вясны...

Польскі гісторык літаратуры Юльян Барташэвіч параўнаў яго з «вясновым жаўруком», які «вылятаў у ваколіцы Полацка, Віцебска і Мсціслава. З кіем у руках абыходзіў сялянскія хаты, збіраў легенды і запісваў песенькі». Выдавец, літаратуразнаўца, фалькларыст Рамуальд Падбярэзскі пісаў: «Беларусь ён ведаў дасканала, бо разоў трыццаць абышоў усю яе пешшу». Вельмі важная і такая ацэнка: «шчыры беларус».

У «Шляхціцу Завальні...» глыбокі сэнс набывае вобраз жанчыны-прывіда Плячкі, якая не ведае спакою. Яна з'яўляецца ў некалькіх апавяданнях. Шостае ж, што так і называецца «Плячка», цалкам прысвечана ёй. Гэта — вобраз-сімвал, што ўвасабляе сабой самую Беларусь: «Кабета тая незвычайна прыгожая. Вопратка яе — белая, як снег, на галаве — чорны ўбор, і чорная хустка накінута на плечы. Твар хоць і смуглы ад сонца і ветру, але гошы і паглядны, вочы жывыя, і заўсёды блішчаць на іх слёзы».

Толькі балюча становілася яму, што не па сваёй волі мусіў карыстацца польскай мовай. Але ж дух у творах беларускі. Працуючы над «Шляхціцам Завальнем...», Ян Баршчэўскі, па яго словах, задумаў «кнігу сэрцаў і характараў людскіх». 14 «простанародных апавесцей», што складаліся з розных гісторый, расказаўчы і розныя людзі. Але пастаняна відавочна прысутнасць як шляхціца Завальні, так і самога апавядальніка. Чаму гісторыі пададзены па-польску, патлумачыў у пачатку першай гісторыі: «Не кожны чытач зразумее беларускую мову, дык гэтыя народныя апавяданні, якія я пачуў з вуснаў простага людю, вырашыў (наколькі змагу) у даслоўным перакладзе напісаць па-польску».

Сюжэты ж іх такія, што не заўсёды лёгка вызначыць, дзе выдумка, а дзе праўда. Хай сабе і неверагодная. А як жа інакш, калі гэта «фантастычныя апавяданні». Пачынаючы з першага «Пра чарнакіжніка і пра цмока, што вылучыўся з яйка, знесенага пеўнем». А «Зухаватыя ўчынкi», «Вужовая карона», «Ваўкалак», «Валасы, якія крыгачы на галаве» — таксама яшчэ тыя гісторыі.

У «Шляхціцу Завальні...» глыбокі сэнс набывае вобраз жанчыны-прывіда Плячкі, якая не ведае спакою. Яна з'яўляецца ў некалькіх апавяданнях. Шостае ж, што так і называецца «Плячка», цалкам прысвечана ёй. Гэта — вобраз-сімвал, што ўвасабляе сабой самую Беларусь:

«Кабета тая незвычайна прыгожая. Вопратка яе — белая, як снег, на галаве — чорны ўбор, і чорная хустка накінута на плечы. Твар хоць і смуглы ад сонца і ветру, але гошы і паглядны, вочы жывыя, і заўсёды блішчаць на іх слёзы».

Прыгожая, бо гэтакі ж прыгожы наш блакітнавокі край. Вопратка белая, як і колер у яе назве. Чорны ўбор, чорная хустка — увасабленне нядолі і гора, зла і няшчасця, што спакоен веку ахінаюць Беларусь. З-за гэтага і слёзы, якія ніколі не высыхаюць у Плячкі. Злыбда не дазваляе ёй радавацца. Боязь быць цалкам адрынутай прымушае менш паказвацца на людзях. Як даверыцца ім, калі менее і менее чалавечнасці. Не аб светлым і духоўным даючы яны. А «думаюць усё жыццё пра выгоду, хочучы, каб чароўны дух спяваў ім толькі пра золата і срэбра і паказваў скарбы, схаваныя ў зямлі». Яна аплаквае «смерць нейкіх нешчаслівых дзяцей».

Ва ўнісон гучаць развагі шляхціца Завальні: «Багаты чалавек можа шмат добрага зрабіць. Гэта праўда [...] Але няхай жа ён навучыцца перш пазнаваць і рабіць тое, што ёсць дабро. А тады Бог зробіць яго годным уладаром зямных скарбаў [...] Людзі ганяюцца за багаццем не дзеля таго, каб рабіць бліжнім дабро, а каб нічога не рабіць або — што яшчэ горш — каб шкодзіць. Але што ж далей».

Шукаў адказ на гэтае пытанне не толькі шляхціц Завальня, але і Ян Баршчэўскі, пішучы свой твор. Шукалі яго і тыя, хто ў XIX стагоддзі дбаў пра лёс Беларусі. Іх было не так і шмат. Гэты адказ шукаць і нам сёння. Як добрая падказка — напісанае Янам Баршчэўскім.

Плячку многія «бачылі ў ваколіцах Полацка і ў іншых кутках Беларусі [...] у абліччы сялянскае сіраты». А некаторыя былі ўпэўнены, што яна сядзела на самай вяршыні Пачаноўскай гары, што каля возера Рабло. Малілася слязьмі, «упаўшы на калені, рукі і вочы ўздзімаючы да зорак». Ад слёз яе «ўтварылася крыніца жывое вадзі».

Толькі не ўсе пазалі яе, «хоць яна па ўсім краі з'яўляецца ў адным вобліку». Адзін з пернажаў сляпы Францішак птыгаецца ў апавядальніка:

«— Ты, Янка, — чалавек вучоны. А ці разумееш ты, што была тая Плячка».

У адказ прагучала:

«— Цуды можна зразумець сэрцам, а не навучаю».

Сэрцам і разумее свой народ Ян Баршчэўскі. Найбольш беларускі дух адчуваўны ў яго галоўным творы — апавесці «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях». Уладзімір Караткевіч быў упэўнены, што «за кожным радком тут стаіць беларус і яго зямля». І ўдакладняў: «Баршчэўскі адкрыў славянскаму свету Беларусь». Адам Мальдзіс зірнуў на «Шляхціца Завальню...» і ў кантэксте сусветнай літаратуры. На яго думку, гэта — «нешта нахшталт беларускай "1001 ночы", як своеасабліва "Адзесья Беларускага».

Няўдзячнасць абставін, няўдзячнасць лёсу не адпуская яго ад сябе да апошніх дзён жыцця. У 1847 годзе пераехаў у горад Чуднаў, што ва Украіне. З яным жыццём развітаўся 12 сакавіка 1851 года.

Дагэтуль з большасцю сяброў размаўляў па-руску. Цяпер часцей чуў украінскую гаворку. І, не зважаючы ні на што, заставаўся Беларусам. Любіў Беларусь, любіў беларускую мову. Аднак не ўсё, далёка не ўсё залежала ад яго самога. Гэта і яго першае каханне. «Дзеванька», а таксама яшчэ два — «Гарэліца» і «Размова хлопцаў» — тры беларускамоўныя творы Яна Баршчэўскага. Прынамсі з тых, што дайшлі да нас. Першыя два з іх былі нават пакладзены на музыку Антанам Абрамовічам. Пра яго гаворка наступным разам.

Тарас ЛЯВОНЕНКА

Троглы і... рэспубліка Сяргея Трахімёнка

Калі аналізуеш раманы «Нобеліат» і «Когда хвост виляет собакой», выпушчаныя летась выдавецтвам «Чатыры чвэрці», згадваецца і адзін з папярэдніх — «Тунгусский болид». Яго і некаторыя іншыя свае творы Сяргей Трахімёнак вызначыў як даследаванне светапогляднага крызісу чалавецтва. Дыялог двух вучоных на завяршэнні «Тунгусскага болида» сведчыць, што адно з выйсцяў у гэтай крытычнай сітуацыі ў тым, каб дасканалася зразумець Сусвет і выйсці самім з тупіка, у якім апынуліся. Па сутнасці, такім пошукам прасякнуты памкненні герояў рамана «Нобеліат». Ды не падазраюць, правільней, не абіяжарваюць сябе развагамі, наколькі тое, што адбываецца ў жыцці, небяспечна.

Дарэчы, ускосна пра гэта нагадала публікацыя згаданага твора ў «Роман-газете» пад больш удакладненай назвай «Нобеліат, или Опасные игры». Між іншым, у аўтарскай рэдакцыі быў і трэці варыянт — «Нобеліат, или Троглы в современном мире». Чаму «Нобеліат» — тлумачыцца проста. Некай выдавец Заміцін прапанаваў аднаму з галоўных літаратурных герояў рамана — пісьменніку Крамару — зрабіць яго лаўрэатам Нобелеўскай прэміі ў галіне літаратуры. Тым самым прынесці яму сусветную славу, а самому на ажыццяўленні гэтага фантастычнага праекта зрабіць немалыя грошы. А троглы — скарачана назва трагладзітаў, першабытных людзей, якія некалі жылі ў пячорах.

Адна з сюжэтных ліній рамана і звязана з цяперашнімі трогламі. Прачытаўшы ў інтэрнэце раздзелы аповесці Крамары пра гэтых нашых продкаў, моладзь стварыла ў адным з мікрараёнаў Мінска аднайменную маладзёжную тусоўку. Тое, што гарадскія «троглы» імкнуча адасобіцца ад сучаснага жыцця, вярнуцца да звычайна першабытных людзей — паўбаўня. Але яны тэрарызуюць мясцовае насельніцтва. Агрываюцца, што Крамар, не маючы такога намеру і не здагадваючыся пра гэта, стаў тым, каго падазраюць у падбухтраванні да здзяйснення злачынства. Паступова дзве сюжэты лініі пачынаюць перакрывацца.

У сюжэтах як «Тунгусского болида», так і «Нобеліата» моцны дэтэктыўны і фантастычны пачатак. У першым нават містычны. Але, перафразуючы вядомае выказванне, можна сказаць: дэтэктыў мне сябра, а сутнасць у іншым. Прытым у вельмі істотным. Раман «Нобеліат» — аб складанасці ў працы пісьменніка. Больш за тое — аб яе ўздзеянні на жыццё грамадства. А значыць, Сяргей Трахімёнак умела і паспяхова пашырае сюжэтыны магчымасці сучаснай прозы. Прычым ён у аднолькавай ступені прыхільны як вострасюжэтная, дэтэктыўная літаратура, так і псіхалагічна-глыбокая. Чалавеканазначныя элементы ў яго творах заўсёды далёка не на апошнім месцы.

Найлепшыя мастацкія якасці гэтых двух твораў, не кажучы пра тыя, што з'явіліся да іх, сведчаць: Сяргей Аляксандравіч пастаянна шукае сваю тэму. Аднак гэта не азначае, што абыходзіць увагай тое, да чаго звярталіся іншыя. Безумоўна, у такім выпадку заўсёды выратоўвае талент. У нечым знаёмае ўспрымаецца як невіданае, сюжэтыны хады, што, здавалася б, пойдуць у знаёмым кірунку, нечакана набіраюць курс, якога, па логіцы, не маглі быць. А то і робяць гэтакі паварот, які здзіўляе ўменнем, майстэрствам пісьменніка пісаць так, што чытач нярэдка прадугадаць не можа, куды яго завядзе творчая фантазія. У чым асабліва пераконвае раман «Когда хвост виляет собакой».

Дзеянне адбываецца ў выдуманай шаснаццацігадовай рэспубліцы былога Савецкага Саюза. Называецца яна Ел ак тау, што ў перакладзе на беларускую мову азначае Краіна белых гор. Чаму менавіта шаснаццаціга, чытачам маладзёжы ўзрадуе, бадай, не лішне тлумачыць. У СССР у сапраўднасці было пятаццаціга савецкіх рэспублік. 16 ліпеня 1956 года Карэла-Фінская ССР ператварылі ў Карэльскую аўтаномную.

Між іншым, шаснаццаціга маглі б з'явіцца зноў. Неаднаразова прасілася ўступіць у Савецкі Саюз Народная Рэспубліка Балгарыя. Толькі вышэйшыя партыйныя іерархі чыюрозда разважлі: канешне, добра, калі граніцы краіны пашырацца, але, калі пайсці насустрач балгарам, у сацыялістычным лагера памешае!

Ды тое, на што не адважылася КПСС, здзейсніў аўтар рамана «Когда хвост виляет собакой». Дзе

прыкладна знаходзіцца рэспубліка Сяргея Трахімёнка, можна здагадацца, ужо адштурхоўваючыся ад яе назвы Краіна белых гор. Адбываецца ж у ёй тое, што праходзіла па ўсёй постсавецкай прасторы пасля развалу Савецкага Саюза. У 1994 годзе ў Ел ак тау таксама вырашылі перайсці да прэзідэнцкага кіравання. На карысць таго, што падзеі разгортваюцца недзе ў Сярэдняй Азіі ці блізу гэтага рэгіёна, сведчаць і прозвішчы найбольш магчымых пераможцаў.

Асноўнае супрацьстаянне адбываецца паміж былым сакратаром абкама партыі Касымбаевым і дырэктарам уранавага камбіната Чынгізавым. Першы, як няцяжка здагадацца, загартаваны ў закулісных гульнях, мае шмат сваіх людзей у розных эшалонах нядаўняй партыйнай улады. А Чынгізаў — таксама свой чалавек, толькі сярод тых, хто бліжэй да народа. Ён — прыхільнік палітычных змен у жыцці сваёй рэспублікі. Па логіцы гэта павінна выклікаць большую прыхільнасць у выбаршчыкаў. Ды нездарма кажучы: Усход — справа тонкая. Як і тыя рэгіёны, дзе традыцыі, уклад жыцця блізкія да яго. Гэта добра памятае Чынгізаў, які дзейнічае па прынцыпе: чужым у пэўных умовах трэба даяраць, але найлепшая апора — тыя, хто належыць да твайго клана. Зыходзячы з гэтага, на чале групы падтрымкі ставіць свайго сына (хай сабе і прыёмнага) Саву.

На практыцы пачынае ажыццяўляцца сцэнарый, распрацаваны... Сяргеем Трахімёнкам. Па-мойму, Сяргей Аляксандравіч спачатку не проста акрэсліў сюжэтную канву, старанна прадумаў кампазіцыйную пабудову рамана — падобны падыход, як вядома, звычайная з'ява пры напісанні любога мастацкага твора. Відаць, зрабіў ён і іншае, а ў дадзеным выпадку больш значнае. Багата звестак атрымаў, знаёмчыся з публікацыямі, што асвятлялі перадвыбарную барацьбу ў некаторых колішніх савецкіх рэспубліках. Найперш у паўднёвых, дзе спецыфічныя ўмовы. А далей...

Спрацавала тое, што ці ледзь не заўсёды характарызуе прозу Сяргея Трахімёнка. Яго творчая фантазія чарговы раз настолькі багатая, што яшчэ лепш яднае сапраўднае і тое, што стаіць на мяжы

фантастычнага. Сама інтуіцыя падказала: усё гэта магло адбывацца толькі менавіта ў краіне Ел ак тау. Не адпрэчыў ён і таго, што, на першы погляд, успрымаецца мала верагодным, а то і немагчымым, але таксама дапамагае лепшаму вырашэнню творчай задумы. Тым самым сумясцілася, здавалася б, несумяшчальнае: рэальнае, мажлівая ў канкрэтных абставінах, і тое, што далёка ад яе, аднак пры ўсёй сваёй неверагоднасці цалкам маглі быць.

Заставалася самае малое, аднак разам з тым і значнае, што, як сіцснутая спружына з моцнай патэнцыяльнай сілай, нарэшце выштурхне схаваную ў сабе да пары да часу энергію. Гэта не прымушае сябе чакаць. Каб паспяхова весці перадвыбарную кампанію і дамагчыся пазітыўных вынікаў для таго, пра каго дбае, Сава Чынгізаў запрашае з Масквы вопытнага палітолага Дамарацкага. Той пасля прыезду сустракаецца

першага дзесяцігоддзя XXI стагоддзя. Сава Чынгізаў, набыўшы неабходны вопыт, гатовы ім дзяліцца і з іншымі. З расійскімі палітэхнолагамі ён едзе на канферэнцыю ў Кыргызстан. У Бішкеку пачаліся масавыя беспарадкі. Газеты ў гэтым убачылі падкопы Расіі. Сава стаў інаватам, выклікаўшы незадавальненне ў прэзідэнта Краіны сонечных гор. У сваёй краіне наспявае каларова рэвалюцыя. Апазіцыя носіцца з альтэрнатыўнымі выбарамі. А тут яшчэ праблемы з суседзямі...

Палітычныя страсці напальваюцца, гатовыя выклікаць пажар. Аднак і Сава не лыкам шыты. Яго вакол пальца не абвядзеш. Вопыт на палітэхналогіях набыў вялікі. Ён падказвае прэзідэнту Чынгізаву выйсце, якое, не сумняваюцца, у яго праціўнікаў выб'е зямлю з-пад ног. Чынгізаў-малодшы ўпэўнены, што эліты Краіны сонечных гор сядзяць на наркатаграфіку. Значыць, іх трэба выкрыць. А каб яшчэ больш упэўніць насельніцтва, што лепшай улады няма і быць не можа, прапануе праект нейкага горада-сонца.

Толькі як хораша марыцца, так кепска для яго ўсё заканчваецца. Апаненты таксама не спяць у шапку. Яны абвінавочваюць Саву ў дзяржаўнай здрадзе і судзяць. Ды ў турме, як ні цяжка, здаецца не збіраецца. Яшчэ і знаходзіць годнае выйсце з сітуацыі. Не столькі з той, у якой сам апынуўся. Не толькі пра сябе думае. Галоўны яго клопат — уратаванне краіны ад скачвання ў бездань з-за авантурыстычных дзеянняў апазіцыі. І падказвае варыянт, які, пры ўсёй сваёй неверагоднасці, спрацоўвае...

Тое, што адбываецца ў рамана «Когда хвост виляет собакой», як і ў «Нобеліате», у асноўным народжана багатай фантазіяй, але... Як сказаў выдатны паэт, «сказка ложь, да в ней намёк!» Два творы, як і раман «Тунгусский болид» (цудоўна, каб яны з'явіліся пад адной вокладкай, бо гэта трылогія, хай сабе і не аб'яднаная агульнымі героямі), пры іх фантастычнасці — што асабліва характэрна для «болида» — на дзіва рэалістычныя. Яны і творы-папярэджанні. Напамін аб тым, да чаго можна прыйсці чалавецтва. Аднак і пэўна падказка.

Найлепшыя мастацкія якасці гэтых двух твораў, не кажучы пра тыя, што з'явіліся да іх, сведчаць: Сяргей Аляксандравіч пастаянна шукае сваю тэму. Аднак гэта не азначае, што абыходзіць увагай тое, да чаго звярталіся іншыя. Безумоўна, у такім выпадку заўсёды выратоўвае талент. У нечым знаёмае ўспрымаецца як невіданае, сюжэтыны хады, што, здавалася б, пойдуць у знаёмым кірунку, нечакана набіраюць курс, якога, па логіцы, не маглі быць. А то і робяць гэтакі паварот, які здзіўляе ўменнем, майстэрствам пісьменніка пісаць так, што чытач нярэдка прадугадаць не можа, куды яго завядзе творчая фантазія. У чым асабліва пераконвае раман «Когда хвост виляет собакой».

як прадухіліць усё негатыўнае. Для гэтага трэба не так і шмат. Ніколі не забываць, заўсёды памятаць, што Зямля хоць і вялікая планета, у сапраўднасці ж такая малая. Таму ўсе мы, як сказаў Уладзімір Караткевіч, двухногія і павінны жыць у дружбе. А сусветнае адзінства павінна пачынацца са свайго, уласнага — адзінства беларускага народа.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Калаж Святланы Таронскай.

Каб часцей смяяцца, трэба радзей плакаць

З вялікай цікавасцю прачытаў новую кнігу Міколы Чарняўскага «Вяселле ў Налібоках», якая пабачыла свет у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Кніга цалкам адпавядае жанраваму вызначэнню як «жыццёвыя былі», ды плюс — гумар. Не так часта з'яўляюцца падобныя выданні, таму «глынуў» адразу, хаця, як піша аўтар, «не ўсё смачнае, хоць і з маслам». Але чытаецца кніга Міколы Чарняўскага і пра масла, і пра вяселле, і пра кукіш у канверце, і пра каняк з разьбой, і пра варону-прыбіральшчыцу лёгка, хутка і цікава.

Пачаў чытаць «Вяселле ў Налібоках» з раздзела «Карацелькі з «Парнаскай арцелькі»». Вельмі спадабаліся, таму з асобнымі карацелькамі хачу пазнаёміць чытачоў «ЛіМа», для іх яны будуць карысныя, як лекі: «У злосці не грукай дзвярыма: ці ж яны вінаватыя? Каб часцей смяяцца, трэба радзей плакаць. Не скачы дужа ад радасці — хутка растрасеш яе. Смяецца той, хто... смяецца»...

Жыццёвыя былі Міколы Чарняўскага, якія склалі кнігу, перажытыя і ім самім, бо праўдзівыя, шчырыя, без рамантычна-фантастычных сродкаў і прыёмаў паказу чалавека. Аўтар апісвае сваіх вясковых герояў такімі, якімі іх памятае. Апісвае душэўна, чула, ласкава: здаецца, Нагды і Кілуны, Коля-камуніст і Лёнька-палак ды іншыя зараз воль пастукаюць у дзверы і паклічучы на вуліцу, каб паказаць сваё майстэрства. Дзіву даюся, як памяць пісьменніка захавала з маленства вяскоўцаў. Іншы раз уяўляю, што гэта і мае вяскоўцы-штукары, толькі з іншымі мянушкамі, трапілі на старонкі кнігі Міколы Чарняўскага. Вось тыя Нагда і Кілуны з першай жыццёвай вясковай гісторыі, якая распачынае кнігу. Нідзе падобнага я не чуў ні тым больш не чытаў. А размова ідзе пра вяскоўца Пахома, які для тых, хто хацеў «адмазацца» ад службы ў войску, набіваў... грыбы. Ці, як казалі вяскоўцы, кілы. За «аперацыйную» ў яго была звычайная вясковая ёўна з глухімі сценамі і такімі ж дзвярыма, а інструментам, якім карыстаўся пры незвычайнай «аперацыі», — вялікі палец правай рукі. Плага па тым часе не такая ўжо і малая — пяць рублёў. Але ж на якія выдаткі не пойдзеш, каб не пайсці ў салдаты, а там, можа стацца, і на вайну...

Напісана гэтае апавяданне-быль з вялікім гумарам і аўтарскім каментарыем. Хочацца чытаць-перачытаць. Але ў канцы аўтар падвёў вынікі, глыбока асэнсаваў мінулае. Бо, калі прайшло шмат гадоў і пісьменнік зноў трапіў у сваю вёску, са слязамі на вачах усё і ўсіх успамінаў: «Іду па вуліцы, азіраюся, быццам перапалоханы гэтай нязвычайнай цішыняй і пустэльнясцю на ёй, і тут-журбота, як стрэмкаю забыцця, паколвае ў сэрцы: ці я позна вярнуўся сюды, ці яны рана пакінулі гэтыя знякавальныя хаты, заўчасна пайшлі адсюль? Хто ведае, што было б, калі б я зноў убачыў іх такімі, якімі сустракаў раней? Відца, ужо не смяяўся б — хаця б і ў душы! — а выцёр слязіну, якая ўбегла б на вейкі ад любасці, што зноў апынуўся сярод людзей сваіх».

Так завяршыў сваё апавяданне Мікола Чарняўскі. Маленькі твор, а праблема ў ім узнята глабальная, агульначалавечага маштабу. У дзяцінстве, здавалася, што гэта не скончыцца ніколі, і вяскоўцы-жартульнікі заўсёды будуць жыць, працаваць, хадзіць па вуліцах вёскі, а галоўнае — не старэць. Ды не, так у жыцці не бывае. Пра гэта і нагадваюць многія творы Міколы Чарняўскага ў яго новай кнізе. Невялікія мастацкія рэчы аўтара, якія склалі «Вяселле ў Налібоках», вымагаюць яркіх фарбаў, кідкіх прыёмаў. І пісьменнік іх знаходзіць, апісваючы людзей, той час і падзеі. Ён не выносіць нейкага ўласнага прысуду сваім героям, не застаецца ўбаку ад таго, што было і што сам перажыў, бачыў, чуў. Вобразы яго акрэслены штрыхамі, сатырычнымі фарбамі, паўстаюць як жывыя. Апавяданні з гумарыстычнай танальнасці, калі пісьменнік дасціпна пакепліваў з таго, што адбывалася, пераводзяцца на самую сатырычную і жыццёвую хвалю.

Вельмі чулівае апавяданне-ўспамін з маленства пад назвай «На Новы год, на Новы год...». Гэта быў 1954. Аўтар кнігі вучыўся ў 4 класе. І каля навагодняй ялінкі ён раскажаў верш Якуба Коласа «Дзед-гоцьц». Расказаў вельмі добра, шчыра, змацьянальна. І Дзед Мароз зняў з галінкі прыгожую цукерку з пачэннем і падаў іх юнаму чыгальніку. Настаўніца Аляксандра Францаўна таксама зняла з галінкі

яшчэ адну цукерку і падала Колю Чарняўскаму. Бо ведала, што Коля Чарняўскі рос сіратаю, але ў школе вучыўся на выдатна...

Аўтар параўнаў сваё маленства і маленства яго ўнучкі, якая жадае на Новы год круты планшэт, а вось тады, у 1950-я гады, Колю Чарняўскаму Дзед Мароз чамусьці нічога не мог падарыць, хоць і прасіў хлопчык абаранкаў ці хлеба купленага, якімі частавалі цётка Дар'я і дзядзька Максім, прыехаўшы ў гошці.

У жыццёвай гісторыі «Даруйце мне, пчолкі...» аўтар распавядае пра дзеду Юзіка і бабу Уладзю, якія перабраліся пад старасць у сталіцу паспытаць гарадскога жыцця. У горадзе найбольш не спалася дзеду Юзіку, ад усялякіх думак у яго пухла галава. Асабліва хваляваўся вясковец пра сваіх пчолкаў. І вось аднойчы да іх шматпавярховага гарадскога дома прыляцеў цэлы рой пчол. Ён прыстаў да абляціхі. Людзі баяліся, каб пчолы не раз'ятрыліся ды не пачалі налятаць на гараджан, залятаць у вокны. Бяда ж тады будзе. Нават патэлефанавалі ў МНС, каб абабралі гэтую «пчаліную бараду» з галля. І, што цікава, дзед Юзік падумаў, што гэта яго рой прыляцеў з вёскі за ім следам і пасяліўся каля іх дома ў сталіцы. Дзед, прыхапіўшы торбу, каструльку з вадой і вехаць з рыззя, з'ехаў ліфтам уніз, а потым падбег да пчол і пачаў, змахнуўшы слязіны з вачэй, прасіць у пчол прабачэння: «А пчолкі вы мае мілыя! Гэта ж вы мяне тут знайшлі! Як я вінаваты перад вамі, што кінуў вас там адных, як сіротак гаротных! Даруйце, даруйце мне, старому! Вінаваты, вінаваты я перад вамі моцна!»

Па жыццёвых гісторыях-былях Міколы Чарняўскага можна здымаць кароткаметражныя фільмы. Адны з іх будуць браць за сэрца і душу, іншыя — шчыра смяшыць. І нават замалёўка «Варона-прыбіральшчыца» прымушае ўсміхнуцца. Таму больш за ўсё ў кнізе вясельных гісторый, дзе асноўнай «зброяй» служаць гумар, іронія, сатыра. Але ўсе яны вызначаюцца глыбокім псіхалагізмам і душэўным драматызмам. Такія творы вартыя, каб іх чыталі і запаміналі.

Сяргей ЧЫГРЫН

Свята выдатна ствараецца разам

Літаратурны дэбют Вольгі Дзюмінавай пачаўся адразу з чатырох кніжак. Адрасаваныя чытачам ад трох гадоў, «Учымся летать», «Принцесса ароматных булочек», «Удивительное существо» і «Тайна осыпающихся цветков» яркімі рознакаляровымі вокладкамі адразу вабяць і ствараюць добры настрой. А інакш у выпадку з дзіцячай кнігай і быць не павінна.

Пра сябе з вокладкі аўтар паведамляе самае галоўнае: маці трох дачок, якія і былі першымі слухачамі яе гісторый і казак.

Менавіта ім прысвечана казка Вольгі Георгіеўны «Принцесса ароматных булочек», якая дапамагае абмеркаваць многія сітуацыі ў адносінах бацькоў і дзяцей, ненавязліва падштурхне да высновы: злавачь і ўпарціца, зайздросціць і крыўдзіць тых, хто побач, — не варта. Там, дзе пануе

дабрыня і спагада, людзі пачуваюць сябе куды больш утульна.

Адкуль вытокі аповедаў Вольгі Дзюмінавай? Вядома, са шчаслівага і бесклапотнага дзяцінства, дзе першыя яскравыя ўражання ад неабсяжнага свету, адкрыцці, цуды, парад ад мудрых і клапатлівых бацькоў, бабулі і дзядулі, якія дапамагаюць вырашыць любое пытанне. І нават калі часам напатакае небяспека, усё роўна ў гісторыі будзе шчаслівы фінал.

Вельмі прыемна, што аўтар паклапіцілася ў серыі пра размалёўку. Маленькія чытачы пазнаёміцца з яе героямі — качанём Ромкам, катом Васькам, мудрай варонай, якая вучыла сваіх птушанят лятаць, — і дададуць свае яркія фарбы. Можа, возьмуць асобны альбом і працягнуць дамалёўваць тых, каго не ўбачылі на кніжных старонках, але хто прысутнічаў у тэксце твораў ці мог знаходзіцца побач з іх героямі. А можа, намалююць цікавую гісторыю пра сваіх хатніх гадаванцаў.

Кніжкі «Удивительное существо» і «Тайна осыпающихся цветков» запрашаюць у леску, дзе таямніцы саду і вясшчодра дорыць цёлае лета. Чатырохногія сябры — сабачка

Калаж Святаваны Таргонскай.

Нора, карова Маліна, парасё Борка — стануць і маленькім чытачам добрымі сябрамі, бо іх прыгоды не могуць не выклікаць усмешку.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА

Са шматжанравай кагорты

Такіх літаратараў часам называлі — ці то ў жарт, ці то ўсур'ёз — шматжаночнікамі. Але ў гэтым нешта ёсць...

Яўген Хвалеі, які ў Навагоддзе адзначыў свой 75-гадовы юбілей, — з гэтай кагорты.

Паэт, празаік, дзіцячы пісьменнік, крытык, публіцыст, гумарыст, аўтар слоў песьні. Можна і пазаздросціць!.. Але сябра — а мы знаёмы паўвека, са студэнцкіх гадоў — жадаюць толькі добра. Бо і ў яго кнігах добра на першым месцы. Ці гэта тычыцца паэзіі — каля дзясятка зборнікаў, прозы — столькі ж апавесцей і два раманы. Адзін з апошніх — «Серабрыстыя таполі», прысвечаны мастаку-рамантыку XIX ст. Валенцію Ваньковічу, быў фіналістам Нацыянальнай літаратурнай прэміі 2016 года. Апавесць для юнацтва «Прынцэса тусоўкі» вытрымала пяць выданняў, аўтар атрымаў за яе Рэспубліканскую літаратурную прэмію «Залаты Купідон». Прыцягальныя вершаваныя дзіцячыя, а таксама гумарыстычныя кнігі. Даўно паспяхова Я. Хвалеі выступае ў крытыцы і публіцыстыцы.

Нямала ў нас як сяброў было цікавых сустрэч і прыгод. Яўген гасцяваў на маёй радзіме на Уздзеншчыне, я — на яго Стаўбцоўшчыне. Ён бачыў мой Неманец, а я — Нёман. З літаратурнага жыцця найбольш запомніліся нашы агульныя сустрэчы з драматургам, абаронцам Брэсцкай крэпасці Алесем Махначом, празаікам Уладзімірам Караткевічам, са славытымі каўказскімі паэтамі Расулам Гамзатавым, Кайсынам Куліевым і беларускім Аркадзею Куляшовым на яго юбілейным вечары ў мінскай філармоніі.

Хочацца парадавацца за сябра ў яго шматжанравай творчасці, пажадаць яму раўнення на класікаў. Ён яшчэ і зямляк вялікага Коласа, нямала зрабіў для ўшанавання яго памяці. Пастаянны ўдзельнік знакамітых «Каласавін», часта наведвае філіялы музея Якуба Коласа на родным Нёмане. І каб гэта ўсё і далей здзіўнялася, зычу яму ў чарговы юбілей моцнага здароўя і, па-народнаму кажучы, трымацца разам так, як жалуды на дубе.

Васіль ШЫРКО,

лаўрэат Дзяржаўнай і Нацыянальнай літаратурнай прэміі

Яўген ХВАЛЕЙ

Мой выток

Мой выток — той куток:
Быў зводдаль сяла —
Дзе продкі мае жылі калісьці,
Дзе бабка Котра мяне ў калысцы
Зрэбным поясам спавіла,
Дзе маці мяне пад снапамі люляла,
Падрас — у палі заклікалі дзядзькі,
Дзе ў жыцце зрасельм Купалка гуляла,
Дорачы мне васількі,
Дзе частаваў мяне бацька акрайцам,
Бо хлеб тады быў загадкавы — зайцаў.
І Нёмана сінія чыстыя хвалі
Мяне, хлапчука, нібы човен, гайдалі...

Дзякуй тым, што мне крылы далі...
Каб не забыць,
дзе выток мы ўзялі,
Каб ведаць,
дзе наш пачатак Зямлі.

На Раство

Бяссонная ноч народзін Хрыстовых —
Блукаюць упоцёмку вочы,
Шукаюць адзінага, крэўнага слова...
А дзе?
Не ўбачыць уночы.
Бяссонная ноч народзін Хрыстовых —
У вушыны вушы не чуюць
Таго заповітнага роднага слова...
Дзе зараз святое начуе?
Бяссонная ноч народзін Хрыстовых —
На подступе ранак.
Світае...
Шукае душа сакральнага слова...
Знайшла —
У нябёсах лунае...

Бэз зімой

Пад маім балконам белы бэз
Цвіу у маі — воблака плыло...
А зімой ён шэры спрэс —
Голя куст, як дротам, апляло.

Але снег пад ім, як белы свет,
Вока і душу зачараваў.

Прывычка

Я зноў нікому не скажу ні слова.
Прывычка пажыццёвая — маўчаць...
І я, напэўна, проста не гатова
Жыццёвы шлях бы нанавя пачаць.

А я нікому не адкрыю сэрца.
І толькі на паперу ў цішыні
Душы самота неадступна льецца,
Як кроплі майскай цеплыні.

Я зноў нікому не адкрыю тайны.
Я на пытанне і сабе не адкажу:
Чаму той боль становіцца звычайным?
Чаму я нібы сонная хаджу?

І здалося мне: то майскі цвет
З бэзавых галін апаў.

Крыштальныя дрэвы пад інеем,
снегам,
Быццам мае залатыя гады.
Прашу: не страціце казку
пад небам —
Хоць крышку хачу я пабыць маладым.

Вачэй не адвесці
Ад гронак чырвоных...
Стайце на ўзлесьсі,
Нібыта мадонна.

Рубіны рабіны
Мілей, чым брыльянты,
Тым, хто цэніць Радзіму
Вышэй,
Чым дукатаў мільярды.

Пячнік

Памяці Сяргея Палешчука

Памёр пячнік...
Ён столькі печак
Зрабіў у нашых ціхіх вёсках...
Прымі яго, свая Вечнасць, —
Быў не аблашчаны лёсам.

Адаў свой дар тутэйшым людзям —
Здаваўся ён ім казкай-сном.
А печка кожная і ў будзень,
І ў свята свеціцца агнём

Яго душы...
Мой бацька гэтак
Калісьці дзённа шчыраваў:
Клаў печкі — як складаў куплеты, —
Усіх вяскоўцаў сабраваў.

Не стануць помнікамі печкі,
Яны жывыя як агонь.
І языкі яго,
бы свечкі,
Запомняць майстраву далонь.

Пячнік — як бондар,
Бортнік, цесля,
Адзіны —
больш такіх няма...
...Я рады, што агонь твой цешыў
Мяне, калі гула зіма.

Клікаў-зваў салавей салаўіху,
А яна яму адгукалася ціха...
Здэцца, скрыткі,
флейты запері —
Такія былі салаўіныя трэлі.
Паслухаць сьпынілася рэчка Уша —
Спявала прыроды самай душы.

Адзінокая сасна

Сасна,
Панурая сасна
На ўзбоччы сцэжкі —
Заўсёды скрозь адна.
Але цяпер ёй хоцацца туды,
Дзе волаты-дубы
Дуброву расхіталі...
Сасна ўраз выгінае стан свой
Пад ветру майскі шум —
Юдзе, адрынуўшы міцценне дум,
Насустрач дубу —
Нібы на згубу.
Ён сёння любы...

Гісторыя лета —
Гісторыя клёна...
Ах, як зелянеўся,
сонцам натхнёны!
Далонь пяціпалую мне падаваў
Ён:
Узнёслы і статны —
Здалёку відзён.

А раніцою заглядаў мне ў вокны,
Бяслоўна казаў: «Гляды, які дзень!
Ляцяць матылькі...
І вунь — авадазень...
Ён, можа, і ўкусіць...
Ды што тая болька?
Загоіць яе летняя зёлка.
Не раз і мой чуб маланка «кусала»,
І ліўні па мне —
вадаспадам, бывала.
Але выплывала
жар-птушкаю сонца —
У яго ўлюбёны быў я вяскоўца.
Хто думаў, што стану я ў «бабіна лета»
Свяціцца, гарэць, як тая камета.
Лісце маё аджыло, пажайцела
І адляціць,
бы душа тая з цела...»
Гісторыя лета...
Гісторыя клёна...

Гарадскі глог

Глог каля трамвайнай лініі —
Плады пунсовыя на здзіў...
Глог,
Хто пасадзіць яго тут мог?
І хто б сарваў хоць плод адзін?

А ў вёсцы ён — заўжды жаданы:
Ад болю сэрца лекам быў...
Стайце задумлівы, ціхмяны:
«Я ж тут паўвека так пражыў...»

Жоўтая лістота —
Смута і пнячота.
Смута —
Што пражыты яшчэ адзін год.
А пнячота —
Лісця пазалота —
Светла чуліць сэрца з нас ні аднаго...

Кацярына МІЗЕРЫЯ

Для чаго чалавек жыве?

Для чаго чалавек жыве?
Для таго, каб чакаць часосьці...
Мы ў гэтым жыцці толькі госці...
Для чаго чалавек жыве?

Што ён лічыць важнейшым за ўсё?
І чаго чалавек чакае?
У сэрцы вечным агнём палае
Незабыўная мара яго...

Да чаго ён імкнецца ў жыцці?
Да чаго ён наогул імкнецца?
І нязменным на век застаецца
Пара крылаў у дзіўным зліцці...

Для чаго гэта, Божа, скажы?
Ты хутчэй за ўсё мне не адкажаш...
Толькі зноў думкі ніцямі звяжаш...
Для чаго гэта ўсё... Падкажы!

Для чаго чалавек жыве?
Каб накінуць сляды за сабою...
Ціха крочыць за марай сваёю...
Толькі мара, як снег, растае.

Я зноў нікому, акрамя паперы,
Даверыць не змагу сваёй душы.
Бо ёй адзінай я прывыкла верыць...
Яна не зможа раны варушыць.

І я не буду больш прасіць нікога,
Не буду болей я даказваць і крычаць.
Цяпер нікому не скажу ні слова:
Прывычка пажыццёвая — маўчаць.

Фота Кастуся Дробова.

Васіль ТКАЧОЎ

Жылка

Юрый Трафімавіч усё жыццё працаваў настаўнікам пачатковых класаў. Не сядзеў склаўшы рукі ён і калі выйшаў на заслужаны адпачынак — стаў калгасным вагаўшчыком. За рулём амаль усіх аўтамашын, што заезджалі на вагі з бульбай ці буракамі, былі яго вучні. Калі і выраслі! Ці даўно, здавалася б, вучыў пісаць іх словы «мама» і «рама», а ўжо, бач ты, кіруюць транспартам! Былы настаўнік ганарыўся сваімі гадаванцамі, а калі стаяў на вагах, быў такі ж строгі, як і на ўроку ў класе: ніколі не завьшаў і не заніжаў ацэнкаў. Так і тут, на вагах: ні граму прыпіскі, хоць іншы раз не-не ды і паглядзі на яго былыя вучні так, нібы без слоў выпрошвалі з дзясятка кілаграмаў на сваю карысць.

Вучыў Юрый Трафімавіч і сыноў-блізнюкоў. Яны не надта прагнулі вучобы, а вось працы не цураліся. Таму пасля дзесяцігодкі не пайшлі па яго дарозе, а падаліся ў будаўнічае вучылішча. А калі скончылі вучобу, атрымалі размеркаванне ў Маскву, адтуль іх адразу ж адправілі ў камандзіроўку пад Рыгу. На газпавод. Недзе трэба было кадыло пакласці, фасады падрамантаваць. Будаўнікі ж! Адным словам, уладкаваліся лепш і не прыдумаць: і свету паглядзелі, і грошы надрэзныя атрымлівалі. Тады не было мабільнікаў, і адзін з братоў, Валодзька, вырашыў напісаць бацькам пісьмо, расказаць пра сваё жыццё, як у іх і што. Тыя ж хвалюцца, бо першы раз так далёка ад дому аказаліся сыны.

А праз колькі часу вырваліся на некалькі дзён браты-сыны на пабыўку. Якраз падварнуліся кастрычніцкія святы. Не з пустымі рукамі прыехалі, прывезлі гасцінцы бацьку і маці. Чакаў падарунак і сыноў. Дакладней — аднаго, пісарчука. Ён заўважыў сваё пісьмо на сталі, густа пакрытае чырвоным алоўкам. А ўнізе стаяла адзнака — «2».

Валодзька пакрыўдзіўся:

— Больш не буду пісаць!

Накінулася на Юрыя Трафімавіча і жонка, таксама былая настаўніца:

— Ну і што ты нарабіў, дурань стары?! Возьмуць і праўда хлопцы перастаюць пісаць? Галавой жа трэба думаць!..

Былы настаўнік нічога не адказаў. Глядзеў на ўсіх па чарзе, і па яго вачах можна было зразумець, што ён надта гшчаслівы. Не бяда, што сын зрабіў некалькі памылак у пісьме, камусьці ж трэба і бадаўніком быць, а радаваўся, пэўна ж, таму, што ў яго прачнулася настаўніцкая жылка...

Падарунак

Акцёры Гомельскага дзяржаўнага тэатра лялек былі запрошаны ў Алма-Ату на міжнародны фестываль. Да Масквы неабходна было дабрацца на сваім аўтобусе, адтуль — самалётам. Недзе перад самай граніцай з Расіяй спыніліся. Перакур. Акцёр Юўтэн Храмаву глянуўся лясом, які быў побач. «Мо там і грыбы ёсць?» Прыхаліўшы складанчык і цэлафанавы пакет, ён знік. А вярнуўся — як завязанца: з поўным пакетам баравікоў, падасінавікаў і абакбаў. За лічаных хвілін набраў!

— Ну, і што мы будзем з гэтымі грыбамі рабіць? — пацкаваўся хтосьці.

— Я і сам не ведаю, — паціснуў плячыма Юўтэн. — Калі ж на вочы іх трапілася

столькі багата, што не ўтрымаўся. Спрацаваў інстыткт паляўнічага...

Нехта прапанаваў:

— А давайце возьмем іх з сабой? А там відаць будзе...

Так і зрабілі. Ну, а потым адбылося тое, што адбылося: гамяльчане прывезлі часцінку Беларусі для... беларускі, якая амаль усё жыццё жыве ў Казахстане. Жанчына (а працуе яна ў тэатры), прымаючы падарунак ад землякоў, ледзьве стрымлівала слёзы:

— Вось дзякуй вам! Я ж так даўно не бачыла нават — не тое што ела — беларускіх грыбоў. Нібы на радзіме пабывала...

Каваль-іголка

У сваёй аповесці «Скачы ад печы, жэўжык!» я скарыстаў некаторыя гісторыі, пачутыя ў розны час ад землякоў. Нават пакінуў асобныя прозвішчы, хоць твор у мяне, самі разумееце, мастацкі. А чаму б, вырашыў, не ўвекавечыць некаторых добрых людзей, з якімі некалі жыў побач, хадзіў па адных і тых жа

Фота Кастыя Дробава.

сцэжках-дарожках? Адным з такіх герояў быў у аповесці Гірша Моцкін, вядомы на ўсё наваколле каваль.

З аповесці: «Гірша Моцкін — маленькі, худы аўрэй з Журавіч, няголены, таму на яго твары маршчыны бачны толькі на лбе. Ён прыехаў на веласіпедзе, які выйграў па латарэйным білетце.

Прыйсці паглядзець на веласіпед прыкляпаў нават дзед Грышка. Ацаніў.

— У мяне, мусіць, ногі кароткія, а то б дастаў да педалю, — сказаў ён, як заўсёды перад гэтым напавіўшы на галаве сваю шапку-аблашувку. — Хаця і рэч добра, а на калёсах лепей ехаць: круціць педалі мя не трэба, асабліва калі дыхалка слабая, — як у мяне. Сядзі сабе ды едзь. Хочаш, можаш варон лічыць. Цікава пасачыць, як Гірша Моцкін паедзе? Ці ўмее, антыхрыст? Мне здаецца, ён яго коціць, побач ідзе, а за руль трымаецца для праформы... быццам ехаў-ехаў — ды толькі вы: ну калі ўжо прыехала ў такую далечынь, то жыві, што ж тут паробіш, не прагнаць жа. Тым больш што і сам немалады...

Распісаліся. А праз год муж памёр. Не ведаю, як склаўся далей лёс беларускай парыханкі, але, спадзяюся, някельска: маёмасць жа, нажытая старым мужам-французам, перайшла ёй... Магчыма, яна зноў выставіла тую шчаслівую картку ў інтэрнэце.

Праўду ж кажуць: не радзіць прыгожай... Ну, а далей вы ведаеце.

Далучэнне

Жыццёвінкі

землякоў. Мне ж прыемна, што, напісаўшы пра яго ў свой час, я падоўжыў той памяці век, прыемна, што далучыўся да гэтага...

Парыжанка з райцэнтра

У адным раённым цэнтры нашай Гомельскай вобласці жыла дзяўчына. Няважна, дзе працавала, тут цікава іншае — не вызначалася прыгажосцю, таму б і замуж пара, а жаніхі пазбягаюць, а чым тых прывабіць — не знаходзіла. А потым усё ж прыдумала. Прышла ў фотаатэль, заявіла, ледзьве пераступіўшы парог:

— А вы можаце мяне прыгожай зрабіць? Фатограф уважліва прыгледзеўся да дзяўчыны, усміхнуўся, не адразу адказаў: — Паспрабуем...

Праз дзень дзяўчына паказвала фотакартку сяброўкам і знаёмым:

— Адгадайце, хто гэта?

Павісала, як правіла, паўза. Хтосьці дзівіўся, скіроўваючы позірк раз-пораз то на картку, то на дзяўчыну:

Цітавіча і Марыі Канстанцінаўны Канвалёвых. Час праляцеў, што і казаць, хутка. Нібыта толькі ўчора пабраліся шлюбам, а тут і на табе — ажно паўвека мінула!

— Будзем адзначаць залатое вяселле! — цвёрда заявіў Мікалай Цітавіч перад сваімі сямейнікамі. — Абавязкова! А як і дзе — вырашым. На тое маецца яшчэ час. Падумаем.

Спярыша хацелі адзначыць залатое вяселле ў кафэ, што паблізу гарадской квартэры, нават прыкінулі, у колькі грошай абдысца ўрачыстасць. Не так і многа. Па кішні не ўдарыць. Да таго ж сыны і нявесткі запратаставалі: пра грошы вышаноўныя тата і мама, не думайце, гэта ўжо наш клопат.

Прапанову ж Марыі Канстанцінаўны сабрацца дома за святочным сталом адхілілі адразу. «Адпачні, мама, хоць у той дзень», — сказаў адзін з сыноў. Яна паслухалася. А сама, мабыць, яшчэ і падумала: «Добрыя дзеці ў мяне. Бач ты, разумеюць...»

А бліжэй да гэтай знамянальнай сямейнай даты чамусьці занудзіўся Мікалай Цітавіч. Стаў маўклівы, корпаецца ў сямейным альбоме, падоўгу разглядае карткі.

— Ці не захварэў ты, дзед? — пацікавілася Марыя Канстанцінаўна.

— А ведаеш — і захварэў! — жвава ўскінуў галаву гаспадар. — Трымаю вось гэтую картку ў руках каторы раз і ўспамінаю-прыгадваю, як вяселле ў нас тады праходзіла ў вёсцы. Прысядзь, маладзіца, прысядзь.

Жонка паслухалася, прысяла побач з мужам на канапу.

— Ну-ну.

— Што «ну-ну». Гэта нас сфатаграфавалі тады Шура. Як першы раз з-за стала вылезлі. Сонечны дзень тады быў. Яркі. Сабраў ён усіх у гурт, загадаў: станавіцеся бліжэй да маладых. Вышэй галаву! Усмешкай! Памяць будзе!

— Помню, помню, а як жа, — ківала галавой Марыя Канстанцінаўна. — Божа, якія мы тут маладыя! Як дзеці!..

Вытрымаўшы паўзу, Мікалай Цітавіч ціха прамовіў:

— Ведаеш, ні ў якое кафэ мы не пойдзем...

— Чаму гэта?

— Я так вырашыў. Думаю, ты са мной пагодзішся. У кожнага нашага сына ёсць легкавік. Сядзем і махнём у вёску — туды, дзе нарадзілася наша сям'я, адкуль мы самі пачаліся. Там і адзначым юбілей.

— Дык там жа, у нашай вёсцы, амаль нікога ўжо не засталася! З кім адзначаць будзем? — не пагадзілася жонка.

Мікалай Цітавіч паляпаў па фотакартцы:

— Хто нам трэба — усе тут... Без іх не было б у нас свята. Твае і мае бацькі, два дзяды, суседзі, гарманіст Мішка, барабаннічкі Аркадзь, фатограф Шура... Ён хоць і не трапіў на картку, бо сам фатаграфавалі, але зойдзем і да яго...

Дзеці падтрымалі юбіляраў. Караванам прыехалі ў вёску. Сталы паставілі на тым самым месцы, дзе ладзілася тады вяселле. Хаты, праўда, даўно няма, але сад жыве-кволіцца. Запрасілі і маладых суседзяў, якія вырачылі з табурэтамі і сталамі. Пасядзелі, паўспаміналі. А потым усе пайшлі на вясковыя могілкі. Вялікі букет кветак спярша нёс сам Мікалай Цітавіч, а потым яго перахапіў сын. Бацька, не спляшчючыся, паклаў па ружы кожнаму, хто быў на вяселлі.

— Без гэтых людзей не было б нашага свята... — ціха паўтарыў ён словы, якія казаў некалі сваёй Марыі Канстанцінаўне, і схіліў галаву ў паклоне.

Яго падтрымалі ўсе, хто стаў побач.

Залатое вяселле

Залатое вяселле — важная і значная падзея ў жыцці кожнай сямейнай пары. Надарылася яна і ў Мікалая

Сціраючы межы паміж пакаленнямі

Шляхі, якімі творчыя людзі ідуць у літаратуру, розныя. Чалавек, звязаны з любімай прафесіяй, як правіла, выдатна самарэалізоўваецца ў ёй. Аднак іншым разам наступае той цудоўны момант, калі вышэй за ўсё становіцца для яго мастацкае слова, якое захоплівае так моцна, што міжволі нараджаецца паэт або празаік.

Нешта падобнае адбылося і з Тамарай Красновай-Гусачэнкай. Па сутнасці, жаданне праз прыгожае пісьменства выказаць свае пачуцці, погляд на свет і разуменне сябе ў ім праявілася яшчэ ў дзяцінстве. Памятныя і сёння тыя моманты, калі дэкламавала свае першыя радкі, у нечым наіўныя, але шчырыя, светлыя. Тады не магла ўявіць, што час і падзеі — радасныя і сумныя — ускалыхнуць, растрывожаць душу, пакуль яна складзецца як прафесійны паэт, чыё імя стане ўзорным на літаратурным небасхіле рускамоўнага свету.

Захапляючыся паэзіяй, яна адчувала і яшчэ адзін, не менш сур'ёзны талент — педагога. Стасункі з людзьмі, а тым больш з дзецьмі, разуменне іх псіхалогіі, умненне ў кожным разгледзець асобу — вось што стала асновай для наступлення Тамары Іванаўны ў педагогічную ВНУ. Прычым абраная ёю спецыяльнасць лагапеда патрабавала яшчэ тонкага пранікнення ва ўнутраны свет дзіцяці, якому патрабавалася асабліва моўная дапамога.

Дваццаць пяць гадоў работы ў дзіцячай дашкольнай установе, з іх пятнаццаць — у сацыяльнай установе для дзяцей з цяжкімі парушэннямі мовы (толькі адкрытай на той час у Беларусі) — гэта шлях фарміравання аўтарытэту Тамары Красновай-Гусачэнкай і як узроўнявага кіраўніка, і як выдатнага спецыяліста (яна ўваходзіла ў групу лагапедаў, якія выпрабавалі першыя праграмы для работы з дзецьмі з моўнай паталогіяй).

І разам з тым верным спадарожнікам апантанага педагога было паэтычнае

слова. Сцэнарыі для спецыяльных заняткаў і ранішнякаў, дзіцячых свят і гульнёвых урокаў у Тамары Іванаўны атрымліваліся ўдалымі. Розгалас пра іх разыходзіўся па ўсёй краіне, і калегі настойліва прасілі дзіцяці праграмныя матэрыялы. Гэта натхніла педагога больш актыўна з дапамогай паэтычных навацый займацца развіццём мовы ў дзяцей. Скарыстоўвала розныя рытмы, рыфмы, інтанацыі.

*Где живу — там центр Вселенной!
Это точно! Знаю я!
Вот мое стихотворенье!
Дом мой! Родина моя!*

Вельмі дакладна казаў пра творчы падыход паэтэсы вядомы літаратуразнаўца прафесар А. Русецкі: «Т. Краснова-Гусачэнка паўстае чалавекам, улюбёным у свет прыроды роднага краю, валодае выключна тонкім і дакладным мастацкім густам, багатай моўнай палітрай, якая дазваляе ёй адлюстравць гэта ў вершаванай форме, лёгкай, прастай, даступнай і зразумелай».

*Хлопьев белые снежинки
Устилают за окном
Улицы, дома, тропинки:
На прогулку мы идем.*

Так, з цягам часу Тамара Іванаўна стварала ўсё больш унікальныя дапаможныя метадыкі для навучання дзяцей старэйшага дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту, а таксама для іх маці, тат, бабуль, дзядуль, педагогаў, выхавальнікаў, лагапедаў, дзіцячых псіхолагаў. Гэтая дабрачынная справа ў пэўнай ступені стала сэнсам яе жыцця. Пацвярджэнне таму — кніга выбраных вершаў для дзяцей, якая нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь».

«Край родны, любімы» — ужо сама назва сведчыць аб тым высокім душэўным парыве, які аўтар хоча данесці чытачу. З першых старонак адчуваецца, як добра Т. Краснова-Гусачэнка разбіраецца ва ўспрыманні дзецьмі рэчаіснасці. Яна разумее, што ў такім узросце пачынаюць фарміравацца маральныя каштоўнасці, і таму важна выхоўваць умненне любіць краіну, у якой жывеш, берагчы яе прыроду, паважаць дарослых, дапамагаць ім, цаніць сяброўства.

У кнізе, а дакладней энцыклапедыі, — адзінаццаць частак. Першая з іх — «Падкажыце бабулі». Часта дарослыя не заўсёды самі правільна вымаўляюць словы, памылкова ставяць націскі. Вершаваныя падказкі, дзе пішацца літара «а» або «о», на які склад трэба паставіць націск, запамінаюцца лёгка і дапамагаюць палепшыць культуру мовы.

*У сестры Агаты
Голубые банты!
Правило запомни ты
И не говори — Банты!*

Далей чытач трапляе ў захапляльны свет падарожжа па порах года. Гэты цыкл адкрывае чароўная «Зіма». Прыгожымі фарбамі мастацкага слова малюе паэтэса «Вясну», «Лета», «Восень». У вершах так пранікнёна апісваецца прырода, што, здаецца, адчуваеш пахі зямлі, бачыш усе колеры высёлкі, крочыш па мокрай ад дажджу траве або радуешся сарэтай пацалункам сонца зямлі.

Адначасова аўтар ставіць перад сабой і другую задачу: пазнаёміць дзяцей

з карагодам хрысціянскіх, народных свят: Каляды, Новы год, Вялікдзень, Благавешчанне...

Чытаеш далей — і ўсё больш захапляешся дзіўным светам дзяцінства. І разам з тым ацэньваеш умненне спрактыкаванага педагога расстаўляць выхаваўчыя акцэнтны. Самі назвы вершаў, раздзелаў нясуць у сабе пазітыўны зарад. «Дзеям пра звяроў і пярнатых», «Загадкі прыроды» — гэтыя раздзелы напоўнены любоўю да ўсяго жывога, што, безумоўна, перадаецца і юным чытачам.

*Посмотри,
Какое чудо —
Этот мир
И эта жизнь!*

Вершы паэтэсы таксама адметныя адлюстраваннем пазнавальных з'яў з дзіцячага жыцця: вось малая гуляюць у хованкі, тут вучацца гатаваць, робяць зарадку, працуюць у садзе, чытаюць кнігі. У хлопчыкаў і дзяўчынак, як можна зрабіць выснову са старонак гэтай кнігі, няма дрэнных звычак. Усе яны працавітныя, акуранныя, дысцыплінаваныя, словам, тыя, з каго хочацца браць прыклад. Як вопытны педагог Тамара Іванаўна вучыць дзіцяці дапамагаць старэйшым, слухацца іх, правільна прыбіраць цацкі, расстаўляць прырытэты паміж кнігай і інтэрнэтам, выбіраць час паміж адпачынкам і працай. Кніга прасякнута жаданнем дапамагчы, разабрацца, усвядоміць. Аўтар звяртаецца да дарослых і дзяцей, сціраючы межы паміж імі, збліжаючы пакаленні.

Асабліва звяртаюць у сабе ўвагу сёмая і восьмая часткі кнігі, прысвечаныя чытанню, словаўтарэнню, так званым рэжымным момантам, што ў першую чаргу неабходна для выхавання дзяцей з моўнымі асаблівасцямі.

Кніга Т. Красновай-Гусачэнкай «Край родны, любімы» ўнесена ў школьную агульнаадукацыйную праграму па пазакласным чытанні для дзяцей малодшага ўзросту. Выданне, безумоўна, знойдзе свайго ўдзячнага чытача.

Алена СТЭЛЬМАХ

Шматнацыянальны альманах

З Маратам Гаджыевым з Махачкалы пазнаёмілася ў 2018 годзе, калі ў Гродне праходзіў XII Рэспубліканскі фестываль нацыянальных культур. Сустрэліся на прэзентацыі кнігі «Максім Багдановіч і ўсё свет» у музеі Максіма Багдановіча.

Марат Гаджыеў распавёў пра гісторыю стварэння альманаха «Каўказскі экспрэс» і аб тым, як у 2014 годзе чагарты мастакі — Магамед Дзібіраў, Пацімат Гусейнава, Закар'я Закар'яеў і Марат Гаджыеў — прадставілі ў Тбілісі дагестанскае мастацтва. Выстаўка стала пунктам адліку новага праекта, які хутка ператварыўся ў літаратурна-мастацкую ініцыятыву. Прыдумалі форму альманаха — сімвалічны цягнік «Каўказскі экспрэс», дзе ў ролі праваднікоў вагонаў выступілі літаратуразнаўцы, паэты, празаікі, рэдактары: Аляксей Чарота (Мінск), Ганна Шахназарова (Тбілісі), Аліна Талыбава (Баку), Алег Нікаф (Кіеў) і інш. Геаграфія руху цягніка выйшла далёка за межы Каўказскіх гор.

У пачатку 2021-га Расійскі фонд культуры падтрымаў заўяку на 4-е выданне альманаха «Каўказскі экспрэс». Кіраўнікі праекта: культуролаг Луіза Гаўрылава (Дагестанскае аддзяленне Расійскага фонду культуры), галоўны рэдактар і ідэйны натхняльнік — мастак, публіцыст Марат Гаджыеў, аўтары-складальнікі — паэты Юлія Зачэсава і Лізавета Дэйк, мастацтвазнаўца Таццяна Пяцяніна.

Сёлетні альманах — гэта раскошна выданыя кнігі ў цвёрдым пераплёце, малюўніча ілюстраваныя акварэллю, графікай сучасных мастакоў — Леаніда Шчамялёва, Сурадзіна Батырава, Інесы Цгоевай, Марата Гаджыева, Лэйлы Ізабакаравай. У першы том увайшлі творы розных літаратурных жанраў, другая кнігальбом «Дзеці Батыра» прысвечана цэхавай садружнасці мастакоў Махачкалы, якой сёлета споўнілася 30 гадоў.

Галоўны крытэрыі для публікацыі ў альманаху — адбор літаратурных тэкстаў і жывая руская мова, што і аб'яднала творчых людзей розных нацыянальнасцей. Амаль шэсць дзясяткаў паэтаў з розных куткоў свету даслалі свае вершы. На рускай мове загучала шматгалося паэтаў з Расіі, Беларусі, Германіі, Дагестана, Грузіі, Кіргізіі, Арменіі, Сербіі, Украіны, Азербайджана...

Творы беларускіх паэтаў і празаікаў таксама ёсць у новым выданні. Гэта Анастоль Казлоў «Тралейбуснае шчасце» (Мінск), Юльяна Пятронка «Табар сыходзіць у неба» (Гомель), Таццяна Лашук «Дзяўчынка і вайна» (Ліда), Алякс Карлюкевіч «Навіны дагестанскай літаратуры. Погляд з Беларусі» (Мінск), інтэрв'ю Ізяслава Катлярова (Светлагорск) з Леанідам Шчамялёвым,

вершы Георгія Кісялёва з Ваўкавыска, Андрэя Скарынкіна, Уладзіміра Мазго, Валянціны Акулёнак і іншых.

У наш складаны час чалавеку няўтульна і самотна жыць у раз'яднанасці, у няпэўнасці. Здалася б, што ўспомніць сёння аб паэзіі, літаратуры, такой непрактычнай, бо з яе кашы не зварыш! Але не, творчыя людзі паранейшаму збіраюцца разам, з радасцю дзеляцца на старонках аднаго выдання досведам светаразумнення, шчасця, любові, ахвярнасці, сцвярджаючы законы святла і духоўнасці. Значыць, не ўсё так кепска ў зямным свеце. І калі цыннічныя паліткі ўсё часцей выклікаюць са змроку тэмы вайны, разбурэння і бед, паэты па-дзіцячы тужаць аб вечным Раі, забытай гармоніі. Як смуткуе па страчанай радзіме Таццяна Іўлева, якая жыве ў нямецкім Эсэнэ: «Среди колючей, разноречия речей // Здесь каждый каждому чужой. Никто. Ничей. // Здесь нет границ, и в туники ведут пути. // Но, ты, душа моя, пророзгшая летит».

Камплект кніг альманаха перададзены ў фонды Гродзенскай абласной навуковай бібліятэцы імя Яўхіма Карскага. Застаецца толькі пажадаць альманаху даўгажывучага, добрага шляху і ўдзячных чытачоў у цішыні чытальных залаў.

Ірына ШАТЫРОНАК

Мінская кніга Віталія Біянкi

Год 1953... Яшчэ жывы Іосіф Сталін. Яшчэ многія пісьменнікі пакутуюць у ГУЛАГу. Шмат хто з літаратараў не вярнуўся з вайны. Беларуская літаратура праходзіць чарговы этап свайго станаўлення. А дзяржава, Белдзяржвыдат патрабуюць новых твораў: чытае чакае кніжныя навінкі... І як выйсце — зварот да вядомых рускіх пісьменнікаў, творы якіх ведаюць на ўсёй савецкай прасторы. Белдзяржвыдат казвае перакладчы і выдае ў арыгінале на рускай мове...

Віталіі Біянкi.

Адзін з аўтараў, на каго выпаў выбар, — пісьменнік-прыродазнаўца Віталіі Біянкi (1894—1959). Літаратар у канцы 1940-х — на пачатку 1950-х гг. меў надзвычайную вядомасць. Здаецца, яго кароткія апавяданні аб прыродзе чыталі ўсе савецкія дзеці. Тыраж кнігі складаў каля 40 мільёнаў экзэмпляраў. Усяго пісьменнік выдаў 120 кніг. Славута «Лясная кніга» толькі пры жыцці аўтара падавалася 9 разоў. Яе вокладка занесена ў «Вялікую Савецкую Энциклапедыю»... І разам з тым Віталіі Валянцінавіч перанёс у 1949 годзе інфаркт. Не давалі спакою болі ў сасудах... І, пэўна ж, стасункі з мінскім выдавецтвам былі вядомаму аўтару ў радасць, прыносілі добры настрой.

З лютага 1953 года пачынаецца ліставанне Віталіі Біянкi з Алесем Якімовічам, які на той час працаваў у выдавецтве. Лісты гэтыя цяпер захоўваюцца ў Беларускаму дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва і, як мне сабіста падаецца, уяўляюць не проста гісторыка-літаратурную каштоўнасць. Пісьмы рускага празаіка з'яўляюцца адлюстраваннем характару адносін пісьменніка і выдавецтва, паказваюць усе адметнасці работы над выданнем ужо гатовай і вядомай кнігі (размова ідзе пра перавыданне)... Вось што піша з Ленінграда 3 лютага 1953 года Віталіі Біянкi: «Паважаны тав. Якімовіч.

Я рады, што для перавыдання на рускай мове для беларускіх школьнікаў Вы спыніліся на зборніку «Неспадзяваныя сустрэчы».

Прашу Вас надрукаваць гэты зборнік у тым выглядзе, як ён быў выданы «ДетГизом» у 1947 годзе, — без змен.

Я змог бы дадаць у гэты зборнік яшчэ 3—4 апавяданні, напісаныя мною за апошнія гады і якія сюды падыходзяць, але тады ізноў давядзецца Вам дамаўляцца з Галоўлітпрафвыдатм, і гэта моцна затрымае выданне кнігі.

Са шчырай да Вас павагай В. Біянкi.

Алесь Якімовіч (1904—1979), беларускі дзіцячы пісьменнік, у 1948—1954 гадах працаваў старшым рэдактарам Дзяржаўнага выдавецтва БССР. Друкавацца пачаў яшчэ ў 1923 годзе. Першая кніга — «Вершы» — выйшла ў 1923 годзе. У 1945—1948 гг. працаваў адказным рэдактарам часопіса «Бярозка». Лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР за цыкл гістарычных апавесцей: «Адкуль ліха на свеце», «Канец сервітуту» і «Кастусь Каліноўскі». Яшчэ ў 1930-я гады А. Якімовіч напісаў і выдаў літаратурныя казкі ў вершах «Каваль Вярнідуб» і «Казка пра смелага вожака» — творы, якія доўгі час перавыдаваліся, былі і застаюцца цікавымі юнаму чытачу і цяпер. У апрацоўцы пісьменніка выйшла шмат беларускіх казак — і асобнымі выданнямі, і зборнікамі. Алесь Якімовіч шмат перакладаў з твораў А. Пушкіна, М. Някрасава, П. Ярэмова, І. Крылова, І. Тургнева...

21 лютага 1953 г. В. Біянкi піша ў Мінск: «Паважаны тав. Якімовіч!

Прабачце, што крыху затрымаў адказ: аддаваў апавяданні на машынку. Усе тры апавяданні прашу размясціць у раздзел «Няходжанымі сцэжкамi», які зараз будзе выглядаць так:

НЯХОДЖАНЫМІ СЦЕЖКАМІ.
Як дзядзька Волаў шукаў ваўкоў (апавяданне вясковага школьніка).

Вушкі ў мяшкі (апавяданне гарадскога школьніка).

Рабчык.

Каларыяная ноч.

Ласкавае возера Сарыкулі.

Над зямлёю.
Джувльбарс (апавяданне варашылаўскага страляка).

Залатая чайка.

У гарах на Кубані.

Емуранкі (апавяданне рахункавода).

Таямніца начнога леса (апавяданне юнната).

Зац-усебед...

<...>

«Неспадзяваныя сустрэчы» выйшлі першым выданнем у «ЛенДет ГИЗе» ў 1947 г. Другім — скарачонам — выданнем выпусціла гэтую кніжку Валогодскае абласное выдавецтва ў 1951-м. І ўсё.

<...>

Малюнкi М. Кастрова мяне не задавальняюць. Буду рады, калі дадзіце пановаму праілюстраваць зборнік свайму мастаку, які ведае прыроду. <...> бо неабходны ілюстрацыі да трох новых тута рэчаў.

Са шчырай да Вас павагай В. Біянкi.

Уражана прынцыповасць пісьменніка адносна таго, якой павінна быць кніга. Кастроў — мастак невыпадковы. Нарадзіўся Мікалай Іванавіч у 1901 годзе, памёр у 1995-м. За гады творчасці ленынградскі, санкт-пецярбургскі жывапісец, графік (ён жа — і ўнучаты пляменнік вялікага мастака Віктара Васняцова) папсеў зрабіць неверагодна шмат. Мікалай Іванавіч падарожнічаў. У кніжную графіку прыйшоў як у выраставальную прафесію, дзе можна было «схавашца» ад сацыялістычнага рэалізму, так запатрабаванага ў тагачасным жывапісе. Як мастак кнігі працаваў у літаграфіі і афарце. А вось чамусьці яго, Кастрова, ілюстрацыі прыйшліся Біянкi неадпадобны...

27 лютым 1953 года датавана яшчэ адно кароткае пісьмо рускага пісьменніка ў Мінск: «Паважаны тав. Якімовіч.

Дасылаю падпісаныя мною дамовы. Тры апавяданні ў зборнік выслаў Вам 23-га <...>

Калі яшчэ чым магу быць Вам карысным, — пішыце, калі ласка.

Не адмоўце паведаміць Ваша імя і імя па бацьку для зручнасці перапіскі.

Са шчырым да Вас прывітаннем Віт. Біянкi.

Алесь Якімовіч і ўвогуле беларускія кнігавыдаўцы, відаць, да такіх імклівых тэмпаў падрыхтоўкі выдання да друку на той час не прызвычаліся, бо 21 сакавіка — новае пісьмо ў Мінск: «...Прашу Вас перадаць у бухгалтэрыю прыкладзеную тут маю заяву і паведаміць мне, ці прыняты ў «Неспадзяваныя сустрэчы» тры даслааны Вам мае апавяданні — і каму даручана ілюстрацыя майго зборніка?..» І ўжо з ліста 14 красавіка штосьці прасяняецца: «Паважаны Аляксандр Іванавіч.

Валянцін Іванавіч Курдаў не маскоўскі, а наш ленынградскі мастак і мой пастаянны ілюстратар. Вельмі рады, што Вы яму даручылі «Неспадзяваныя сустрэчы».

Учора мы разам з ім глядзелі, якія малюнкi ў яго да гэтай кніжкі ёсць у наяўнасці і якія апавяданні яшчэ патрабуюць ілюстрацыі. Высветлілі, што трэба зрабіць як мінімум яшчэ 20 малюнкаў, — а не 12, як падказваў Ваш загадч. маст.

аддз. Спадзяюся, вы на гэта пагодзіцеся.

Летам буду чакаць ад вас паведамлення, што тэкст і малюнкi здадзены ў набор.

Ці перадалі Вы маю паперку ў бухгалтэрыю Выд-ва?

Прывітанне маё шчырае прывітанне.

З павагай да Вас Віт. Біянкi.

Валянцін Іванавіч Курдаў (1905—1989) — мастак, плакатыст, ілюстратар дзіцячай кнігі. Прыехаўшы ў Петраград у 1923 годзе, пазнаёміўся з мастаком Яўгеніем Чарушыным, з Віталіем Біянкi. У 1926 годзе, датэрмінова скончыўшы курс навучання на жывапісца, разам з Ю. Васняковым паступіў на вучобу да славутага Казіміра Малевіча. Курдаў сцвярджаў: «Я закончыў Акадэмію мастацтваў як жывапісец і меркаваў стаць у будучыні жывапісцам». Жыццё ўнесла свае карэктывы... Але пад уплывам Малевіча малады мастак захапіўся кубызмам. Малевіч называў асноўнымі «дадатковымі элементамі» мастацтва Курдава жывапісную тэхніку і колер. Але Курдаў выказаў сваё асаблівае стаўленне да кубызму: змяніў у сваіх работах уласцівую кубызму цёмную гаму на светлую, «рускую». І нават у выбары прадметаў для наюрморту прытрымліваўся гэтай прынцыпу — уключыў у кампазіцыю характэрныя рускія рэчы: самавар, балалайку, валёнкі. У 1927 годзе Курдава прызвалі ў Рабоча-сялянскую Чырвоную армію. І надалей як жывапісец мастак сябе не працягваў... У 1930-я гады Валянцін Курдаў ілюструе кнігі Р. Кіплінга, В. Скота і Віталія Біянкi... Дарэчы, за ілюстрацыі да казак Р. Кіплінга, зброеныя ўжо паўторна напрыканцы 1970-х, Валянцін Іванавіч быў адзначаны Дыпламам імя Г. Х. Андрэсена. Ленынградскі майстар кніжнай графікі аформіў кнігі В. Біянкi «Аскыр» (1927), «Дзе ракі зімуюць» (тры выданні — 1930, 1935, 1936), «Канец зямлі» (1933)... З ілюстрацыямі В. Курдава дзесяць разоў пачыла свет «Лясная газета на кожны дзень». Легендарная кніга, якую з вялікім захапленнем чыталі дзеці розных пакаленняў, бралі з сабою ў школу, дапамагала знаёміцца з прыродай роднага краю, вучыла любіць яе!..

Кніга ўсё ж, мяркуючы па тэксце наступнай паштоўкі ад 4 мая 1953 года, затрымлівалася: «Паважаны Аляксандр Іванавіч!» «Беднасць, гаворят, не порок». Але гэта адносіцца, як мне падаецца, толькі да асобных людзей, але ні ў якім разе не да цэлых магутных выдавецтваў. Шкада, што Ваш Белдзяржвыдат эканоміць на ілюстрацыях. Ну, гэта справа мастака. Няхай ён і дамаўляецца з бухгалтэрыяй.

А мне Вы так і забыліся адказаць, ці перадалі маю заяву (з № бягучага рахунку) у Вашу бухгалтэрыю? Спадзяюся — перадалі, і бухгалтар маю паперку не згубіць. Прывітанне Вам!
Віт. Біянкi.

У ліпені 1953 года Віталіі Біянкi адпачывае ў Дубултах. Адтуль 17 ліпеня дасылае ў Мінск паштоўку: «Паважаны Аляксандр Іванавіч!

Чырканіце мне, калі ласка, як справы з майёй кніжкай? Ці быў у Вас маст. Курдаў? Ці дамовіліся з ім пра малюнкi? Ці здадзена кніжка ў друк? Калі павіна выйсці? Даслаў маю Вашу бухгалтэрыю 1000 р. З першымі думка гэта складае ўсяго 3000. Сума гэтая не складае і паловы 25 % ганарару, які я павінен быў атрымаць пры падпісанні дамовы. Калі ўсё ж такі наразіце я атрымаць гэтыя 25 %? Напэўна, можна цяпер ужо атрымаць і ўсе 60 %?

Паварушыце, калі ласка, бухгалтэрыю! Прывітанне і найлепшыя пажаданні! Ваш Віт. Біянкi.

Днямі вяртаюся ў Ленінград. Прашу Вас напісаць мне туды. В. Б.»

У лісце ад 30 ліпеня 1953 г. пісьменнік-прыродазнаўца падрабязна разглядае непазразуменняў у яго налічэнні, відаць, у наступным, як меркаваў Віталіі Біянкi: «...Баюся, што вы жорстка памыліцеся: усяго мне будзе прызнавацца за маю кніжку не «60 % за перавыданне», як Вы пішце, а 30 000 р., паколькі ўсе 100 % за першае масавае выданне.

Ніводнае з апавяданняў, што ўвайшлі ў зборнік, нідзе масавым тыражом

не выходзіла...» Праўда, высвятляецца, што Віталіі Біянкi не зусім быў правы... З ліста ад 24 жніўня: «...Нягледзячы на Вашу памылку, правы Вы, а не я. «Неспадзяваныя сустрэчы», выданыя ў «ДетГизом» у 1947 годзе тыражом у 30 000 экз. не лічыліся, канешне, масавым выданнем. Але «Апавяданні пра паліванне», выданыя тым самым выд-вам у 52-м тыражом у 75 000 экз., канешне, лічыцца выданнем масавым, першым масавым выданнем! Я не люблю гэтую кніжку-кангламерат і, забывшыся пра яе, зусім выпусціў з-пад увагі, што яна выйшла масавым тыражом і, адпаведна, што апавяданні, якія ўваходзяць у Вашу мінскае выданне «Неспадзяваных сустрэч», — а большасць іх якраз і ўвайшлі ў зборнік «Апавяданні пра паліванне», — павінны, канешне, аплачвацца як паўторнае масавае выданне, 60 % асноўнай стаўкі ганарара.

Прабачце, што забытаў Вас: 100 % ганарару я павінен атрымаць толькі за апавяданні, якія не ўвайшлі ў зборнік «Апавяданні пра паліванне».

На гэтым давольце лічыць наш «інцыдэнт» па пытанні пра «Неспадзяваныя сустрэчы» вычарпаным...

<...> Адносна прадмовы Усев. Пятр. Ваяводзіна.

Мне хацелася б, каб яго прадмова засталася...»

У наступных лістах Віталіі Біянкi, пазнаёміўшыся ўжо з вёрсткай, удакладняе змест, спрабуе вырашыць пытанне з дапаўненнем зборніка яшчэ адным апавяданнем — «Пад зямлёю». Апавяданне гэтае «было зроблена ў паралель да апавядання «Над зямлёю», — і мне вельмі хацелася б, каб яно ўвайшло ў Ваш мінскі зборнік. Нават калі гэта крыху затрымае выпуск зборніка...»

Але 25 лістапада 1953 года ў Мінск лішчэ наступна паштоўка ад Віталія Біянкi: «Паважаны Аляксандр Іванавіч.

Ну вось, падганялі мяне, падганялі з карэктурай, і апавядання дадаткова не прынялі, — абцяліць вось-вось кніжку выпусціць, — а яна ўсё яшчэ не выходзіць... Калі ж, нарэшце?

Зараз друкуецца ў мяне юбілейнае (мне спаўняецца 60 гадоў) выданне маіх «Апавяданняў і казак».

Ці не жадае Мінск уключыць яго ў свой план на 1954-ы год?

Сардэчнае прывітанне Вам!..»

Апошняя ў 1953 годзе паштоўка Віталія Біянкi ў мінскае выдавецтва датавана 25 снежня: «Паважаны Аляксандр Іванавіч. Яшчэ 26-га лістапада я адаслаў Вам ліст з пытаннямі. Ужо месяц (!) чакаю адказа на іх.

Паведамце хаця б, калі ж, нарэшце, выйдзе... «Неспадзяваныя сустрэчы»?

Са шчырай павагай Віт. Біянкi.

Кніга апавяданняў Віталія Біянкi на рускай мове «Неспадзяваныя сустрэчы» («Нечаянные встречи») усё ж выйшла. У 1953 годзе. Пэўна, у тым дні, калі Віталіі Валянцінавіч яшчэ пісаў свой запыт у Мінск. А мо і крыху раней, проста Алесь Якімовіч не спынаўся аб гэтым паведаміць у Ленінград. Але ж, пэўна, менавіта Алесь Якімовіч падтрымаў выданне другой кнігі Віталія Біянкi ў Беларусі — зборніка апавяданняў «Хто чым спявае». Але гэтая кніга выйшла ўжо на беларускай мове. І ў 1954 годзе. Творы рускага пісьменніка-прыродазнаўца пераклаў Кастусь Кірэнка. А ілюстратарам яшчэ адной мінскай кнігі выступіў ізноў графік Валянцін Курдаў. У зборнік увайшлі наступныя творы Віталія Біянкi: «Хто чым спявае», «Чыя гэта нога?», «Чый нос лепшы?», «Хвасть», «Шярыці-Шярыці», «Загад на сене», «Цецерукі ў лунках», «Шалёная вабэрачка», «Пльывунчык». Тыраж беларускамоўнай кнігі, як і «Неспадзяваных сустрэч», — 50 000 экзэмпляраў.

Дарэчы, у 1953 годзе ў Белдзяржвыдавецтва выйшлі і кнігі іншых рускіх дзіцячых пісьменнікаў — Карнея Чукоўскага, Самуіла Маршака. Іх перапіска з Алесем Якімовічам таксама захоўваецца ў Беларускаму дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

У якую міску пакласці аліўе?

Краязнаўчы музей Віцебска зладзіў выстаўку-продаж «Парцалінавы фэст» і такім чынам даў адказ на святочнае пытанне мясцовых гаспадынь: «У самую прыгожую, пажадана фарфаравую». Выстаўка дэманструе наведвальнікам фарфаравы і фаянсавы посуд і розныя дэкаратыўныя рэчы з фондаў музея. У дадатак арганізавана экспазіцыя сучаснага беларускага фарфору Добрушскага завода. Гэтыя рэчы можна набыць.

На вітрыне музея

Шыкоўная светлая зала трэцяга паверха ўся зазіхаецца кобальтавай сінню. Перламутравая рознакаляровасць і зырккі залатыя праменьчыкі ствараюць святочны настрой. Шклянныя вітрыны напоўнены вытанчанымі вырабамі майстроў розных краін. Усё гэта — экскурс у фарфаравую вытворчасць з XVIII стагоддзя да нашых дзён. Каштоўныя экспанаты краязнаўчы музей атрымаў пасля стварэння. Іх падарылі вядомыя віцебскія калекцыянеры, сярод якіх — Антон Брадоўскі, Вацлаў Федаровіч. Рэчы мінулых дзён складаюць палову экспазіцыі. Цікава, што танючкія кубачкі, талерачкі і вазы перажылі цяжкі пераезд у эвакуацыю за Урал і вярнуліся

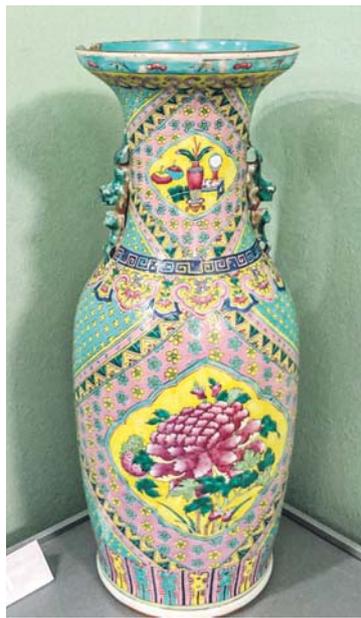
Цікава, што традыцыя дарыць экспанаты музею працягваецца. За некалькі дзён да адкрыцця гараджанка перадала новыя прадметы, якія адразу занялі месца ў вітрыне.

Ёсць на выстаўцы знакаміты Мейсенскі фарфор, кубачкі і конаўкі вядомых еўрапейскіх мануфактур Вены і Прагі, вырабы з Сеўра (Францыя) і Веджвудскай прадукцыя (Англія). Шыкоўна выглядаюць агітацыйныя талеркі і блянды з рэцэптамі страў найстарэйшых расійскіх прадпрыемстваў — Ленінградскага і Дулеўскага фарфаравых заводаў. Адметнымі нацыянальнымі матывамі і яркімі колерамі прыцягвае ўвагу ўкраінская калекцыя. Вылучаюцца асаблівай манерай прадстаўлення на выстаўцы творы вядомых віцебскіх мастакоў Людмілы і Валерыя Кавальчукоў. Асобна — папулярныя ў СССР чайныя і кавявыя сервізы з ГДР і Польшчы.

Памятаеце сервіз «Мадонна»? Кожная савецкая гаспадыня марыла яго дастаць і паставіць за шкло купленай па блаце фінскай сценкі. Асаблівым цымусам быў сталовы сервіз з ажурнай і пазалочанай супніцай. Гэтая цудоўная рэч аздабляла залу двухпакаёўкі чароўным бляскам і амаль ніколі на ставілася на стол.

Доўгі шаўковы шлях фарфору ў Еўропу

Парцаліна — цвёрдая, але тонкая і празрыстая кераміка — нарадзілася ў Кітаі. Шаўковым шляхам яна трапляла

Кітайская ваза XIX ст.

улічыўшы працу Хунгера, стварыў расійскую сумесь. Пасля некалькіх гадоў прапрацоўкі заснавалі першую Піццескую Імператарскую мануфактуру. Яна стала вырабляць посуд на ўзр. еўрапейскага для імператарскага дварца. Да канца XIX стагоддзя Піццеская мануфактура абслугоўвала дынастыю Раманавых.

На пачатак XX стагоддзя ў Расіі дзейнічала ўжо некалькі даволі буйных фарфаравых заводаў. Яны выпускалі якасны посуд, які быў вельмі папулярны ў заможных жыхароў Расійскай імперыі. Пасля рэвалюцыі ўсе прадпрыемствы былі нацыяналізаваны і пачалі выпускаць посуд і розныя рэчы з рэвалюцыйным ухілам. Іх ухвалілі гаспадары новага жыцця. У СССР пайшла мода на фарфаравыя статуэткі. Балерыны, касманаўты, перадавікі сацыялістычнай працы, а таксама розныя коцікі, сабакі і рыбкі ўпрыгожылі паліцы будфетаў і пакрытыя накруўкамі тэлевізары. Высокім майстэрствам вызначаліся партрэты розных рэвалюцыйных дзеячаў.

Як ужо згадвалася, цікавым нацыянальным каларытам на выстаўцы

якая апынулася пад расійскім праўленнем, працавала некалькі прадпрыемстваў пана Чартарыйскага. Зараз ва Украіне існуе толькі адна фабрыка ў Дружкоўцы (Данецкая вобласць), якая была заснавана ў 1972 годзе.

У гасцёўнях беларускай шляхты

«Хоць адзін грыб, але ж на талерцы». Так адной фразай характарызаваў скванны Дубагоўк інтэлігента Андрэя Беларэцкага ў «Дзікім палыванні караля Стаха» Уладзіміра Караткевіча. Некалькі слоў, і ўсё адразу зразумела: адукаваны і культурны, але бедны.

Культура ўжывання ежы — галоўны паказчык сацыяльнага статусу сям'і. Здаецца, гэта і зараз актуальна.

Вольга Ануфрыева расказала: «У Беларусі няма кааліну добрай якасці для вытворчасці высокакачэсных фарфору і фаянсу. Наша гліна прыдатная для пліткі і будаўнічых матэрыялаў. А для тонкіх вырабаў сыравіну мы імпартуем з Расіі і Украіны. У савецкія часы ў Беларусі працавалі два прадпрыемствы па выпуску фарфору, фаянсу і маёлікі. Адно з іх — Мінскі керамічны завод, які да 1950-га выпускаў розную кераміку, а пасля 1950-га стаў спецыялізавацца на фарфору. Адбылося гэта пераважна дзякуючы вядомаму мастаку-керамісту Мікалаю Пракопавічу Міхалапу. (Міхалап з 1925 па 1930 працаваў у Віцебскім мастацкім вучылішчы, кіраваў ганчарна-керамічным напрамкам. Быў сябрам Янкі Купалы. Напісаў яго партрэт і зрабіў дэкарацыйны спектакль «Паўлінка».) Вырабы Мінскага фарфаровага завода, які працаваў да 1990 года, прысутнічаюць на выстаўцы «Парцалінавы фэст».

Сёння беларускі фарфор вырабляе толькі Добрушскі фарфаравы завод. (ЗАТ «ДФЗ»). Прадпрыемства пачало працаваць у 1978 годзе. Бліскучы посуд з Добруша стабільна карыстаецца попытам у нас і ў суседніх дзяржавах. Вырабы з добрушскага прадпрыемства адзначаны ў Расійскай Федэрацыі як найлепшы тавар Беларусі на расійскім рынку. Купіць добрушскую прадукцыю без папярэдняга захаду складана. Дыр-эктар краязнаўчага музея Таццяна Старынская спецыяльна ездзіла ў Добрушу, каб прывезці рэчы для выстаўкі-продажу «Парцалінавы фэст».

Мейсенскі фарфор Каралеўства Саксонія 1774—1815 гг.

ў Віцебск пасля вызвалення. Куратар выстаўкі Вольга Ануфрыева — чалавек, для якога фарфор — гэта і работа, і захапленне. Вольга Ануфрыева распавяла

Медальён XIX ст.

гледчам пра калекцыю музея, якая змяшчае каля 1000 экспанатаў. Амаль палова з іх прадстаўлена ў вітрынах.

да заможнай эліты Еўропы. Кошт конаўкі Мары-Антуанеты ці, напрыклад, каралевы Ганны быў даражэйшы за золата.

Толькі ў 1710 годзе нямецкія алхімікі Іаган Бетгер і Эрэнфрыд Чырнхаўз адкрылі прыдатны рэцэпт цвёрдага фарфору. Яшчэ некалькі гадоў пайшло на паліпшэнне тэхналогіі, і ўпершыню ў Еўропе ў саксонскім горадзе Мейсен была наладжана вытворчасць гэтай прыгажосці.

Вырабы Мейсенскай мануфактуры былі шыкам і для расійскай эліты. У 1770 годзе маскоўскія багацеі скупілі 40% вырабаў. Тады стварылі асобны цэх для пастаўкі ў Расію.

Маскоўскі цар Пётр захапіўся ідэяй вырабляць сваю парцаліну. Ганчарная справа атрымала сродкі і памяшканне. На працу запрасілі еўрапейскіх, у тым ліку і літоўскіх майстроў. А ў 1744 годзе царыца Кацярына паставіла мэту стварыць менавіта рускі фарфор. Для гэтага ў Масковію запрасілі алхіміка Крыстофа Хунгера. Але не атрымалася. Саксонец не змог нічога зрабіць з мясцовай гліны. Яго аб'явілі шарлатанам. Пазней вучань Ламаносава Дзмітрый Вінаградцаў,

Вырабы ўкраінскага завода «Дружкоўка», XX ст.

вылучаецца ўкраінскай прадукцыя. Фарфарова-фаянсавую мануфактуру на Валыні стварыў князь Юзеф Клемент Чартарыйскі ў 1800 годзе. Праз некалькі гадоў на тэрыторыі Валыні,

Прыйсці палюбавацца і нешта набыць на памяць можна да 10 сакавіка 2022 года.

Жанна ІВАНОВА,
фота аўтара

пасляслоўе

Працягваем абмяркоўваць вынікі XXVII кінафестывалю «Лістапад», які завяршыўся ажно паўтара месяца таму, але пакінуў пасля сябе невычарпальны запас тэм. Асобныя, вартыя абмеркавання карціны, што былі прадэманстраваны падчас мерапрыемства, засталіся яшчэ неадрэфлексаванымі. Дзеля ўсталявання справядлівасці, з прычыны вялікай зацікаўленасці ў тэме і здаровага прафесійнага аэарту спробуем выправіць непрыгожую сітуацыю. Уласна кажучы, гэтым разам сканцэнтруемся на дзвюх прыкметных анімацыйных стужках — «Прэлюдыя і fuga» і «Я тайну ў глыбіні душы хаваю». Абедзве паказвалі ў рамках конкурсу фільмаў для дзіцячай і юнацкай аўдыторыі «Лістападзік».

Па закінутых сцяжынах памяці

У дзень адкрыцця «Лістападзіка» ў кінатэатры «Піянер» адбыўся першы ў Мінску публічны паказ мультфільма «Прэлюдыя і fuga», створанага анімацыйным падраздзяленнем кінастудыі «Беларусьфільм». Стужка рэжысёра Ігара Воўчака была ўдасгоена спецыяльнага прызга журы з фармулёўкай «За сімфонію пачуццяў». А яшчэ раней, у кастрычніку, карціна паспела стаць пераможцам у намінацыі «Найлепшы беларускі анімацыйны фільм» на XXIV Міжнародным фестывалі «Анімаеўка» ў Магілёве. Разбяромся, ці вартая стужка гэткай увагі на самай справе, ды пакапаемся ў мастацкіх тонкасцях нашумелага твора.

Імя Ігара Воўчака павінна быць добра вядома ўсім, хто цікавіцца беларускім кінематографам (і анімацыяй у прыватнасці). Неаднойчы мільгала яго і на старонках нашага выдання. Чалавек гэты па праве можа лічыцца пачынальнікам аўтарскай мультыплікацыі ў Беларусі ды найбольш буйным прадстаўніком дадзенага кірунку творчай дзейнасці. Больш за тое, Ігар Віктаравіч з'яўляецца ні больш ні менш як заснавальнікам нацыянальнай анімацыйнай школы і яе традыцый, тым чалавекам, дзякуючы якому сучасныя беларускія мультфільмы выглядаюць менавіта так, як выглядаюць...

На кінастудыю «Беларусьфільм» Воўчак уладкаваўся яшчэ ў 1968 годзе, спачатку на пасаду асістэнта мастака. Скончыўшы ў 1970-м дзяржаўную кансерваторыю па класе фартэпіяна, Ігар Віктаравіч некаторы час працягваў падпрацоўваць на студыі, але ў 1979 годзе ў мэтах, так бы мовіць, павышэння кваліфікацыі

паступіў на Вышэйшыя рэжысёрскія курсы пры Дзяржкіно СССР. Праз два гады амбіцыйны творца пасляхова скончыў майстэрню Юрыя Нарштэйна — тады ўжо вядомага на ўсю краіну рэжысёра — і ўсур'ез заняўся ўласнай творчасцю на мінскай студыі.

Кіруючыся заветам паважанага настаўніка «здымаць „музычныя“ фільмы», беларускі рэжысёр пабудоваў сваю кар'еру ў кінематографіі, вытачыў уласны аўтарскі стыль. След ад тых плённых стасункаў віднеецца і ў новай карціне Ігара Воўчака — «Прэлюдыя і fuga». Перш за ўсё, назва твора працягвае своеасаблівы цыкл музычных найменняў: дагэтуль былі «Капрычыя» (1987), «Канчэрта гросо» (1989), «Скерца» (1994), «Пастараль» (1998) і з апошняга — «Ронда капрычыоза» (2014). Аднак не трэба думаць, быццам найменні гэтыя нічога не нясуць і прыдуманых толькі дзеля «разумнага» слоўца.

Капрычыя, напрыклад, з мовы музычнай тэрміналогіі перакладаецца як твор свабоднай формы. Гэткім жа чынам найпрасцей апісаць падзеі аднайменнай анімацыйнай стужкі. У сваю чаргу скерца (з італьянскай мовы *scherzo* перакладаецца словам «жарт») — невялікая музычная п'еса звычайна вострага характару (часта ў жывым тэмпе), аднак галоўная асаблівасць падобных твораў у іх непрадказальнасці. Па тым жа прычыне пабудавана і ні на што не падобная стужка Ігара Воўчака 1994 года... З новым мультфільмам гісторыя іншая, яго назва свядома адсылае да творчасці Іаана Себасцяна Баха.

Вялікі нямецкі кампазітар, майстар поліфанчнай музыкі і галоўны аматар фармату «Прэлюдыя і fuga» з'яўляецца яшчэ адной сувязной ниткай паміж Ігарам Воўчакам і яго славетным настаўнікам Юрыем Нарштэйнам. Знакамітая восьмая «Прэлюдыя і fuga» з першага тома бахаўскага «Добра тэмпераванага клавіра» праходзіць скразным матывам у бадай найбольш вядомым творы Юрыя Барысавіча, агульнаму творчым шэдэўрам — «Казкі казак» 1979 года. Гэткім жа чынам і апошняга стужка Ігара Воўчака выбудоўваецца вакол музыкі класіка, да якога рэжысёр, як відаць, ставіцца з вялікім піетэтам...

Хлопчык (трэба думаць сам Ігар Віктаравіч) з піянерскім гальштукам на шыі і партфелем у руках крочыць

кудысьці па шумных вуліцах вялікага горада, у сітуацыях якога лёгка пазнаецца сталіца Беларусі, каб пасля непрацяглага шпацыру ўсеціцца за клавіятуру вялікага піяніна і апынуцца ў палоне старых успамінаў. Некалькі знаёмых нот адразу абуджаюць у свядомасці дзіцяці вобразы, захаваныя на падкорцы, і адпраўляюць яго дух у вялікую вандроўку па закінутых сцяжынах памяці. Уласціваць музыкі фіксаваць асобныя моманты жыцця лепш, чым з тым спраўляецца фотаапарат, добра вядома, і чытачам нашым, упэўнены, таксама павінна быць зразумелай.

Хлопчык гздавае Ташкент, кварталы саманых дамоў, глыбокія тандырныя печы і прыгатаваныя ў іх стравы. Заходняя музычная класіка паступова перацякае ў фактурныя арэнтальныя матывы, а каларыная гама з халаднаватай шызаі змяняецца на цёплую пясочную... Тут нельга не згадаць, што Ігар Воўчак нарадзіўся ў Ташкенце і да сямі гадоў жыў ва Узбекістане. Потым, у 1953 годзе, сям'я перабралася ў Мінск. Уласна кажучы, пра адчужанні і эмоцыі, якія давалася перажыць рэжысёру, і апавядае яго новы кароткаметражны фільм. Карціна атрымалася вельмі асабістай, шчырай і таму кранальнай.

Дык вось, Ташкент, цеплыня, музыка... А потым гудок цягніка і мерны стук колаў пад цяжарам грузных вагонаў — між іншым, улюбёны мультыплікатарам вобраз, які праходзіць лейтматывам амаль праз усе значныя творы (цяпер праходжанне яго і сапраўднае сэнс сталі куды больш зразумелымі). Затым герой, як ад сну, прачынаецца, і мы бачым, што за клавіятурай піяніна сядзіць зусім не школьнік, а глыбока пажылы чалавек з сёвай галавою і вільготнымі вачыма...

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Мудрагелістыя акварэлі

Побач з работай Ігара Воўчака ў праграме конкурсу фільмаў для дзіцячай і юнацкай аўдыторыі «Лістападзік» была заяўлена яшчэ адна анімацыйная стужка ад не менш вядомага беларускага рэжысёра. «Я тайну ў глыбіні душы хаваю» — 13-хвілінны расповед аб жыцці класіка айчынальнай літаратуры Маскіма Багдановіча, створаны Аленай Пяткевіч на анімацыйнай студыі Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм» у 2020 годзе. Прэм'ерны паказ, адпаведна, адбыўся ў лістападзе 2021-га.

Алена Пяткевіч у свеце беларускай анімацыі займае пачэснае месца аднаго з найбольш самабытных і знаных аўтараў. «Я тайну ў глыбіні душы хаваю» — працяг аўтарскага цыкла біяграфічных стужак аб вядомых гістарычных асобах і адначасова трэцяя з іх — прысвечаная значнай постаці беларускай гісторыі. Да Маскіма Багдановіча аўтарцы ўжо даводзілася працаваць з біяграфіямі Марка Шагала, Францыска Скарыны. Адметнымі рысамі ўсяго цыкла можна лічыць асаблівую паэтычнасць аповеду, вялікую ступень мастацкай умоўнасці.

Зрэшты, апошняе лёгка экстрапаляруецца на ўсю творчасць Алены Пяткевіч. На ніве так званай экраннай паэзіі Алена Вячаславаўна працуе не адно дзесяцігоддзе. Будучы чалавекам, як кажучы, з тонкай душэўнай арганізацыяй, яна ад самага пачатку творчага шляху ў кожным новым творы здзіўляе глядачоў неверагоднымі вобразамі і вельмі асаблівым бачаннем свету. Новы мультфільм у сваёй выключнасці, як ні парадкальна, не стаў выключэннем. І ў тым, відаць, заключаецца галоўная праблема «Я тайну ў глыбіні душы хаваю»...

Зразумець правільна, гэта ўсё яшчэ цікавая, вельмі характэрная стужка, якую не сумна разбіраць па кавалачках і кожнаму з кадраў прыдумваць розныя інтэрпрэтацыі, твор з ярка выяўленай індывідуальнасцю. Аднак з цягам часу Алена Вячаславаўна нібыта ўсё больш аддаецца ўладзе праслаўтай паэтычнасці, грэбуючы нярэдка іншымі важнымі рэчамі. У дацэнненні да новага мультфільма, магчыма, больш правамерна казаць пра «паэтызм» як пра заганную з'яву. У рэшце рэшт,

акрамя бязважкіх аблокаў, павінна быць у кіно і нейкае іншае начынне, што-небудзь цвёрдае і ўстойлівае — стрыжань.

Іншымі словамі, новы мультфільм выдатнага рэжысёра ўяўляе сабой напластаванне высакалобых (не ў крыўду кажучы) аўдыявізуальных вобразаў, якія, на жаль, ніяк не хочуч складвацца ў агульную карціну. Мультфільму, што ў сабе спалучае адразу некалькі розных тэхнік (маляваную, калажную, тэхніку перакладкі папяровых марыянетак), не хапае мастацкай цэласнасці, нейкай магістральнай ідэі. На вялікі жаль, сінергія на экране не адбываецца...

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Чым не Рудольф з «Парыжскіх тайнаў»?

Пісьменнік-мемуарыст Леан Патоцкі, ураджэнец Коханава (цяпер Талачынскі раён, таму ён і ўзяў сабе псеўданім Бонавентур з Коханава), сцвярджаў, што французскі пісьменнік Эжэн Сю родам з Мінскай губерні. А прататып галоўнага героя яго знакамітага рамана «Парыжскія тайны» — князь Францішак Сапега, якому належалі Дзярэчын, Ружаны, Зэльва, Друя, Высокае... Няўжо і сапраўды князь Рудольф спісаны з яго?

Тым, хто чытаў «Парыжскія тайны», адразу прыгадваецца першае знаёмства з гэтым «рыцарам без страху і папроку». Халодны, дажджлівы вечар... Эжэн Сю называе нават дату: 13 лістапада 1838 года. Панажоўшчык спяшаецца на спатканне з Пявунняй. Яны не паладзілі між сабой. Сутычка нічога добрага ёй не абядае. Але нечакана з'яўляецца незнаёмец і распраўляецца з ім. Праз якую гадзіну-другую гэтакі ж лёс чакае і яшчэ больш небяспечнага Грамацея. Яго нават Панажоўшчык абходзіў. Ды Рудольф, а гэта быў ён, не пабаяўся. Не пабаяўся б і Францішак Сапега — пагодзяцца тыя, хто ведае, якім ён быў.

Бацьку Францішка Міхала Сапегу не надта прываблівала дзяржаўная служба. Але дзякуючы сваёй жонцы Магдалене Агнешцы Любамірскай, якая з'яўлялася афіцыйнай фаварыткай караля польскага Станіслава Аўгуста Панятоўскага, ён стаў вялікім канцлерам літоўскім. У сям'і з шасці дзяцей Францішак быў малодшым. Нарадзіўся 28 жніўня 1772 года. Але на васьмым годзе застаўся без маці. Бацька, палічыўшы, што ён не родны сын, адмовіўся ад яго. Выхоўваўся ў сваякоў Чартарыйскіх разам з іх сынам Адамам, будучым міністрам замежных спраў Расіі.

Узмацніўшы намаганні па авалоданні Рэччу Паспалітай, Кацярына II шукала прыхільнікаў у гэтай краіне. Была запрошана дэлегацыя на чале з Сапегам-старэйшым. Ён узяў з сабой Францішка, да якога ўжо змяніў стаўленне. Кацярына II усіх аддзячыла шчодро, па-імператарску. Асабліва пашанцавала Францішку. У 20 гадоў ён стаў генерал-літоўскай артылерыі.

Леан Патоцкі пазнаёміў з ім дачку Пелагею. Праз год яны пажаныліся. Калі пачалася паўстанне 1794 года, Францішак аддаў паўстанцам свой палац у Вільні, дапамог матэрыяльна. Тадэвуш Касцюшка, нягледзячы на тое, што малады Сапега дагэтуль ніколі не ваяваў, даверыў яму корпус, які дзейнічаў разам з палком літоўскай конніцы генерал-маёра Юзафа Беляка.

Аднак Францішак не толькі вайсковага вопыту не меў — быў і недысцыплінаваным. З корпусам самавольна адышоў да Сталовіч. Пасля рушыў да Дзярэчына і Слоніма. А даведаўшыся, што да яго ёсць справядлівы прэтэнзіі, у знак пратэсту пакінуў сваё войска і накіраваўся ў Ружаны. Рускія вырашылі схіліць яго на свой бок. Запэўнівалі, што такіх генералаў, які ён, трэба паважаць і разумець. Толькі кельска яго ведалі. Хоць і быў самалюбівы, на Юзафа Беляка стаў крыўду, але Радзіме не здрадзіў.

Пасля паражэння паўстання звярнуўся да Кацярыны II з паканяным лістом. Гэтым выратаваў ад канфіскацыі Дзярэчын. Хадайнічаў і аб вызваленні Касцюшкі з Петрапаўлаўскай крэпасці. Сам жа з Пелагаей пераехаў ва Украіну, у сям'ю перамаўца Тульчына. Толькі ў ім хутка надакучыла. Не стала новых, куды больш вострых адчуванняў. Раздражняла прысутнасць Пелагій. Вырасьціў вярнуцца ў Дзярэчын. Даўно паставіў сябе ў сям'і так, што ніхто і ні ў чым яму не прырэчы. Калі хто штосці і значыў для яго — адзін любімы сын Юсташка.

У маентку ў Дзярэчын заўсёды панавала атмасфера нейкай святочнасці. Адначасова заспакоенасці. Да ладу ўсе прывёў яшчэ Міхал Сапега. Перанёс з Ружан асабістую рэзідэнцыю. Упарадкаваў тэрыторыю, абнавіў старыя будынкі, асобныя пашырыў. Перавёз і багату бібліятэку. У XVI стагоддзі яе пачаў збіраць Леў Сапега. Знайшоўся месца і багатым сямейным архівам, мастацкім палотнам. Пасля вяртання і Францішак паклапаціўся, каб у палацы панавалі дух прыгажосці, узвышанасці, рамантычнасці. Грошай стала. Пасля смерці бацькі стаў уладальнікам больш чым дзесяцімільённага багуніа.

Бібліятэка папоўнілася раскошнымі французскімі кнігамі. У доме з'явілася дыхтоўная мэбля. Заказаў партреты — свой і жонкі. Яго воблік занатаваў відомы партрэтчыст канца XVIII — пачатку XIX стагоддзяў Іаган Лампі-старэйшы. Пелагею малявала знакамітая партрэтчыстка Элізабет Лебрэн з Францыі. Пелагея з задавальненнем любавалася аленямі і лясамі ў запарку. Юсташку больш падабаліся вярблюды.

Францішак Сапега.

Побач з сынам Францішак адчуваў сябе шчаслівым. Яму вельмі патрэбны былі гэтыя імгненні, бо настроі хутка мяняўся.

Так паўтаралася перыядычна. Нечаканыя рашэнні прымаў хутка. Сёння сказаў — заўтра зрабіў. Быў у Дзярэчын, а праз некалькі гадзін і след прастыў. Паездкі ў Вільню, у Гродна ўспрымаў звычайнымі прагулкамі. Калі ж у Дзярэчын не паказваўся тыдзень-другі — нешта здарылася ў дарозе. Больш доўжыліся паездкі ў Варшаву і Пеціярбург. Але і яны працягваліся хіба што нейкі месяц. Мог адсутнічаць у рэзідэнцыі і больш чым месяц. А то і месцы два-тры. Гэта ўжо сведчыла, што вандровы лёс закінуў яго вельмі далёка ад роднага дома.

Часцей ні жонцы, ні блізім не казаў, куды збіраецца. Дарога клікала яго тады, калі ў Дзярэчын пераставаў адчуваць сябе самім сабой. На адным месцы таксама доўга не затрымліваўся. Пастаянна знаходзіў прычыну. У Пеціярбургу было надта халодна. У Партугаліі — завельмі гарача. У Англіі — празмерна вільготна. У Вільні не знаходзіў з кім жыць. У Варшаве не было з кім гуляць.

На працягу некалькіх тыдняў не нудзіўся толькі ў Парыжы. А яшчэ ў... Дзярэчын. У звычайныя ж дні любіў жартаваць. Валодаючы майстэрствам апавядальніка, вечарамі мог усіх пазабавіць. Нават відомую гісторыю падносіў так, што, нягледзячы на знаёмы сюжэт, яна ў прысутных выклікала вялікую цікаўнасць. З асаблівым задавальненнем расказваў сямейныя паданні. У асноўным пра князеўню Ізабелу Палубінскую. Дзякуючы ёй да Сапегі ў перайшоў Дзярэчын. Пагаворвалі, што яна забіла свайго брата, каб стаць падчыннай вялікіх багаціў.

Паводле падання, душа Палубінскай ніяк не знаходзіла спакою. Дзе толькі яе не бачылі! І ў самім палацы. І на двары цёмнай ноччу. І нават на могілках. Францішак надта любіў розыгрышы. Адлучаючыся, вяртаўся не праз некалькі мінут, як абяцаў, а праз гадзіну, а то і паазней. І ўвесь збыляў. Аднойчы прызнаўся, што сустраўся з прывідам Палубінскай. Страшны, з вачэй іскры сыплюцца, а з роты польмя шугае. Але не спалохаўся. Размакнуўся і з усёй сілы садануў яму ў пашчу. Завуў прывід ад болю і, падбіраючы выбітыя зубы, кінуўся прэч. Сам Францішак руку параніў. Каб гэта выглядала праўдападобна, загадзя перавязваў яе.

Гірадка сапраўды трапіла ў такія сітуацыі, з якіх з гонарам выходзіць не кожны. Падобных выпадкаў шмат надаралася ў сталіцы Францыі. Пачатак аднаму з іх быў пакладзены па дарозе з Бруселя ў Парыж. Сярод трох незнаёмцаў вылучаўся той, якому было гадо пад сорок. Не надта гаваркі, але ветлівы, знешне прыгожы. Два іншыя называлі яго віконтам.

Як жа здзіўіўся Францішак, калі праз некалькі дзён напаткаў яго на вуліцы. Пасля сустрэчаліся амаль штодня. Звычайна надвечоркам ці нават ноччу. Прагульваліся па бульварам і плошчах. Завіталі на Елісейскія паля, у Булонскі лес. І раптам віконт знік. Тыдзень мінуўся, а пра яго ні слыху, ні дыху. Занепакоіўся: хоць бы чаго не здарылася. Нарэшце з'явіўся пасыльны, паведаміў, што віконт нездаровіць. Прасіў як мага хутэй сустрэцца.

Высветлілася, што ён нікі не віконт. Пяць гадоў назад яго асудзілі памяшчыца на галеры. Пашчасціла ўцячы. Збіраецца ў Амерыку. Запартраваў у Францішка грошы на дарогу. Інакш — куля ў лоб. Для падмацавання

сваёй рашучасці пляснуў у далоні. Адчыніліся дзверы, што вялі з трох бакоў у пакой, дзе яны знаходзіліся. У кожных стаілі па два чалавекі з пісталетамі ў руках. Віконт зноў пляснуў у далоні. Незнаёмы зніклі.

— А калі заплачу, што са мною будзе? — князь са спадзяваннем паглядзеў на яго.

— Нічога страшнага. Звяжам пастаронкамі. Пакладзем на канапу. Каб не крычаў, завяжам рот.

Сапега дастаў грошы, што меў пры сабе.

— Здзекавацца ўздумаў?! — гнеўна закрываў рабаўнік. — Пішы свайму камердынеру, што прайграўся ў карты. Хай тэрмінова прышле праз майго пасыльнага шкатулку.

«Не забыўся і пра шкатулку», — падумаў Францішак, хоць і запамятаваў, калі казаў пра яе.

Прайшло не так і шмат часу, як адправіўся пасыльны, а на лесвіцы пачуліся крокі. Галернік з нецярпеннем зазірнуў у прыхожую і дзіка закрываў:

— Уцякайма!

Аднак уцячы не ўдалося. Уварвалася вайсковая ахова на чале з камісарам. З імі быў і камердынер Францішка. Западозрыўшы нядобрае, ён шкатулку аддаў пасыльнаму, а слугу папрасіў прасачыць, куды той накіруецца. Сам жа пабег у паліцыю.

Калі арыштаванага віконта-галерніка выводзілі, князь, які і звычайна, паглядзеў сябе пад барадой.

— Ты па-д'явольску разумны чалавек, — сказаў ён ілжэ-віконту. — Але мой камердынер разумнейшы за цябе!

З задавальненнем Францішак бавіў час за гульні ў карты. Той, хто сабраў для гульні апошнія грошы, мог стаць багацеем. Багацей жа прайграваўся так, што ператвараўся ў жабрака. Адзін юнак не толькі ўсе грошы страціў, але і прадаў гадзіннік, два пярсцёнкі, брыльянтавую шпільку. А пасля і апратку сваю. Князь даведаўся, што ў яго дома галеча. Бацька ваяваў у войску Напалеона, дамоў вярнуўся без нагі. Пашкадаваў, уладкаваў на работу ў міністэрства ўнутраных спраў Францыі.

Пра некаторыя свае падарожжы з задавальненнем і жартам расказваў многім. Таму яго ведалі далёка за межамі тэрыторыі сучаснай Беларусі. Як і пра Дзярэчын. Нават расійскі імператар Павел I, калі па справах ехаў у Гродна, зазірнуў сюды. Захацеў упэўніцца, што гэта сапраўды «малы Версаль», як казалі некаторыя. Сустрэчы з гаспадаром маэнтка застаўся вельмі задаволены.

Толькі тым, хто жыў поруч з Францішкам, ён сваімі непрадказальнымі паводзімі часам дакучаў. Таму і нядоўга быў разам з Пелагаей. Праўда, існавала і іншая прычына. Яна закахалася ў яго далёкага сваяка. Павел Сапега, у параўнанні з ім, быў бедны. Толькі сэрцу не падкажаш. Францішак не толькі сам прапанаваў разысціся, але і падарыў яму і былой жонцы Высокае.

У яго галаве ўжо наспяваў план чарговай паездкі за мяжу. Не толькі ў сталіцы Францыі сабраўся. Як далёка казаў Леан Патоцкі, «ён шукаў разнастайнага уражання і авантур па ўсёй Еўропе». На Апенінскім паўвостраве хацеў спаткацца з тамашнімі разбойнікамі. Праўда, пасля вяртання ў Дзярэчын нічога пэўнага пра гэта не паведаў. Затое любіў расказваць пра наведванне Везувія. Нібыта наблізіўся да яго настолькі, што ледзь не задыхнуўся ад дыму. Аднак куды больш уражанняў атрымаў, ступаючы па... расплаўленай лаве. А васьм Венецыяй, у адрозненне ад многіх, асабліва не захапіўся. Але і тут зарыгіналічываў. Параўнаў яе з... пінскім бабром. Сядзіць сабе спакойна. Хвост у вадку апунціў, а галаву над вадой трымае.

Кім толькі не спрабавалі яго называць... І марна-траўцам, і скупым. Ён жа нязменна заставаўся самім сабой — Францішкам Сапегам. Няўрымслівым, авантурным быў і да канца сваіх дзён. Памёр 30 мая 1829 года. Па адных звестках, у лепшы свет адышоў у Вільні, па-іншых — у Дзярэчын.

З такім «букетам» прыгод, канешне, мог бы стаць прататыпам Рудольфа з «Парыжскіх тайнаў». Тым больш што бацька Эжэна Сю — ваенны хірург, прафесар анатоміі — пры Напалеоне з'яўляўся галоўным урачом імператарскай гвардыі. Відаць, пры ім знаходзілася і жонка. Магчыма, падчас адступлення яны маглі апынуцца на Міншчыне.

Усё гэта так, калі б... У аўтарытэтных французскіх даведніках сказана, што Мары-Жазэф — Эжэн Сю нарадзіўся ў Парыжы 26 студзеня 1804 года. Некаторыя ж папулярныя выданні нават удакладняюць, што гэта адбылося ў 7 гадзін вечара ў доме нумар 160 на вуліцы Неў-дэ-Люксембург. Атрымліваецца, што Леан Патоцкі паспрыяў з'яўленню легенды. Тым не менш Рудольф сваімі паводзімі шмат у чым блізікі Францішку Сапегу.

Адам нашага адраджэння

Яшчэ адна горкая навіна. Не стала Адама Мальдзіса. Яго прысутнасць у літаратурным, культурным, грамадскім жыцці нашай краіны даўно была такой адчувальнай, што, бадай, ніхто і не задумваўся над тым, што Адам Іосіфавіч даўно размяняў свой дзявяты дзясятак. І калі не так яшчэ і даўно, 7 жніўня мінулага года яму споўнілася 89 гадоў, падумалася: «Дапамажы, Госпадзі, пражыць яшчэ хоць бы адзін год». А далей з яго ўлюбёнасцю ў жыццё, глядзіш, — і даўжэй удасца пратрымацца на Зямлі. На зайздрасць усім сябрам, прыхільнікам нязнаснага таленту... А вось ворагаў, здаецца, у Адама Мальдзіса не было. Шчыры, абаяльны, па-беларуску разважлівы, ён умеў гуртаваць вакол сябе. Ужо тое, што сярэбраў з Уладзімірам Караткевічам, гаворыць шмат. Зорка зорчы голас падавала, але іншых не забывала, прывячала. Тых, хто быў аднадумцам ім па духу. Для каго Беларусь была, ёсць і назаўсёды засталася тым апірышчам, без якога і свет Божы не такі квітнеючы, як разам з ёю.

Што Адам Іосіфавіч быў зоркай на небасхіле нашай літаратуры, культуры, беларускасці — ніякага сумнення. Прытым зоркай першай велічыні. Ён забранзавелай, а працавітай. Неаднойчы пра яго казалі, што робіць столькі, колькі па сіле цэламу даследчыцкаму інстытуту. Гэта былі не звычайныя кампліменты, хай сабе і заслужаныя, а сама рэальнасць. Год за годам старанна, як сяляне на яго роднай Астрэвеччыне, узрываў і гэтаксама рупліва апрацоўваў ніву. Толькі крыху іншую, чым таа, што была ў іх, спрадвечных ратаях, а такую, што «завецца [...] Старонкай Роднаю».

Пачатак сябры на ніве беларускасці паклаў яшчэ ў студзенця гады, калі ў перыядыцы

выступіў са сваімі першымі публікацыямі. Пасля была кніга «Творчае пабрацімства», у якой разглядаліся беларуска-польская літаратурныя ўзаемасувязі ў XIX стагоддзі. Значная, што прыцягнула да сябе ўвагу і іншых даследчыкаў, а ў большай ступені чытачоў, якія змаглі працягнуць тое, чаго ў іншых аўтараў не напаткаеш. Ды сапраўднае адкрыццё нацыянальнай даўніны адбылося ў наступнай — «Падарожжа ў XIX стагоддзе». Падзаглавак «3 гісторыі беларускай літаратуры, мастацтва і культуры» гаварыць сам за сябе. Навукова-папулярныя нарысы, якія ўвайшлі ў выданне, сведчылі, што адрасуецца яно найперш тым, для каго даўня Беларусь яшчэ тэра інкогніта.

Працяг гэтай адкрыцця Беларусі для беларусаў, а таксама і для іншых народаў быў прадоўжаны Адамам Іосіфавічам і ў іншых яго кнігах. У тым ліку і ў аповесці «Восень пасярод вяснян», героямі якой сталі рэвалюцыянер Кастусь Каліноўскі, паэт Уладзіслаў Сыракомля, артыстка Галена Малейская...

Як Адам, створаны Богам, стаў прабацькам роду людскога, так Адам Мальдзіс — адзін з прабацькоў на ніве нашага нацыянальнага адраджэння. Гэтае імя нясе ў сабе глыбокі сімвал. Асаблівае значэнне яго мае ў дачыненні да незабыўнага Адама Іосіфавіча. Нібы сам Усвешны паклапаціўся. Гэта зайздроснае ўменне дзейнічаць, а не толькі штошці казаць, хай сабе і важнае. Але гэта і ўпартая настойлівасць у ажыццяўленні пастаўленай мэты. Мэтанакіраваны рух наперад,

аднак не на шкоду сумленнасці і прынцыповасці. Гэта вялікае працалюбаства, ды тое, што, не церпячы мігунсі, заўсёды прыносіць жаданыя вынікі. Гэта...

Можна адзначыць яшчэ шмат якіх якасці, што характарызавалі Адама Мальдзіса як чалавека, грамадзяніна. А, галоўнае, сведчылі аб тым, што і як трэба рабіць, каб адчуваць сябе сапраўдным сынам Бацькаўшчыны, любай душы і сэрцу Беларусі.

У вечнасць Адам Іосіфавіч пайшоў у самым пачатку года, які абвешчаны Годам гістарычнай памяці. Ужо ведае тое, чаго мы не ведаем. Моўчкі, без гучных слоў перадае сваю эстафету нам, наступнікам. Усім тым, для каго паніцце Беларусь — не проста дарагое, а пастаянна знаходзіцца на ўзроўні сэрца. Зрабі толькі малюсенькі няправільны крок, хоць у самым малым у нечым схібі, і гэта болей адгукнецца ў грудзях. І як усхвалявана яно заб'ецца, калі адчуе, што робіцца належна. Калі набывае глыбокі сэнс тое, пра што Максім Багдановіч дакладна сказаў: «Нашто ж на зямлі // Сваркі і звадкі, боль і горчы, // Калі ўсе мы разам людзі // Да зор?»

Адам Мальдзіс ужо ў пачатку свайго шляху да зор. Пройдзе з яго адыходу сорок дзён, і ён назаўсёды развітаецца з Зямлёй. Без яго ўсе мы, каленне, збяднеем. Толькі адначасова станем і багацейшымі. Бо ведаем, што ў Сусвеце пабылося яшчэ аднаго заступніка — Адама нашай гісторыі, Адама нашага адраджэння.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Віктар ШНП

Балада Адама Мальдзіса

*Пад срэбрам архіўнага пылу
Схаванае золата наша,
Яно, як і продкаў магілы,
Пра наша мінулае кажа,
Каб мы не забыліся, хто мы
На роднай зямлі і ў зямлі,
І што мы заўсёды тут дома,
Калі мы свой дом збералі,
Які нас ад нас зберагае,
Каб нашае сёння і сны
Не з'ела галота чужая
І каб саляў і зруаны
Не ператварыліся ўночы,
З якоі мы выходзім з табой
І слухаем голас прарочы
Паэты з адвечнай журбой
Па той Беларусі, якая
У сэрцах і ў вершах жыве
І ўся, як агонь, залатая
І чыстая, як на траве
Раса і матуліны слёзы,
Якімі асветлены шлях
Праз поле, дзе ўвосень бярозы,
Як фрэскі, стаяць на вятрах
На сценках нябачнага Храма,
Які будаваўся табой,
Каб нашы маліліся мамы
Цяпер, жывучы над зямлёй,
Што спадыняй нашаю стала,
Дзе нашы ічыты і мячы
У нас забыцца не забрала,
Пракаў ад нас беручы
Пад срэбра архіўнага пылу,
Які ты змятаеш, каб мы
Не толькі ішлі да магілаў,
Выходзілі з нашай зімы,
Якую з папер утвараем,
Губляючы золата слоў,
Якое да скопу шукаем
Як Веру, Надзею, Любоў...*

Спасціжэнне іскіны ў мастацтве

Не стала Васіля Пятровіча Шаранговіча, народнага мастака Беларусі. Знакаміты графік і педагог пайшоў у іншы свет 31 снежня, праз некалькі дзён пасля смерці жонкі. Да свайго 83-годдзя не дажыў усяго два тыдні. Пахавалі яго ў Мінску на Усходніх могілках.

Сёння творы станковай і кніжнай графікі Васіля Шаранговіча знаходзяцца ў фондах Нацыянальнага мастацкага музея, Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, музеяў Янкі Купалы і Якуба Коласа, Міністэрства культуры Расіі, мемарыяльным комплексе «Хатынь», а таксама ў прыватных калекцыях у Італіі, ЗША, Германіі і Тайваня. За больш як 50 гадоў творчай дзейнасці мастак праілюстравалі каля 70 кніг. Сярод найбольш папулярных выданняў, аздобленых работамі славутага творцы, — «Віленскія камунары» Максіма Гарэцкага (1965), «3 майго летапісу» Я. Коласа, «Дзесяць дзён, якія сканулі свет» Джона Рыда (абедзве 1967), «Збор твораў» Максіма Багдановіча (т. 1—2, усе 1968), «Салавей» Змітрака Бядулі (1969), «Залаты ключык, або Прыгоды Бураціна» Аляксея Талстога (1971), «Вершы» Якуба Коласа (1972), «Сорак трэці» Івана Навуменкі (1974), «Паэмы» (1978) і «Адвечная песня» (1980) Янкі Купалы, «Старыя беларускія хронікі» Уладзіміра Караткевіча (1988), «Новая зямля» Якуба Коласа (2002)... Аварэлі ж да «Пана Тадвуша» Адама Міцкевіча (1985) лічацца адным з найлепшых прыкладаў кніжнага афармлення паэмы.

Васіль Шаранговіч пачаў удзельнічаць у рэспубліканскіх і міжнародных выстаўках у 1967 годзе — пасля заканчэння Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута (да гэтага вучыўся ў Мінскім мастацкім вучылішчы імя Аляксея Глебава). Работы экспанаваліся ў Польшчы, Італіі, Францыі, Грэцыі, Даніі, Канадзе, Кітаі ды іншых краінах. Ён стаў прафесарам, лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Беларусі, звязав свой лёс з Акадэміяй мастацтваў: у розныя часы быў выкладчыкам, загадчыкам кафедры графікі, праектарам і рэктарам. Сярод яго вучняў — Мікола Селяшчук, Валерый Славук,

Уладзімір Савіч, Рыгор Сітніца, Уладзімір Вішнеўскі, Мікола Купава, Вячаслаў Паўлавец, Юрый Герасіменка, Віктар Мікіта...

Аднойчы мастак, ураджэнец Мядзельшчыны, сказаў: «Я ўсё жыццё любіў, люблю і буду любіць сваю малую радзіму. Я хацеў сваёй творчасцю паказаць прыгажосць роднай зямлі, тых людзей, з якімі жыў, хацеў данесці вобраз сапраўднага беларуса». У яго гэта насамрэч атрымалася: ён стаў народным мастаком у сваёй краіне, ажанілі талент і за мяжой. Васіль Шаранговіч быў заслужаным дзеячам мастацтваў Польшчы, акадэмікам Міжнароднай акадэміі навук Еўразіі.

«Іскіны ў мастацтве самі па сабе не з'яўляюцца, а спасцігаюцца ў працы», — пра такую выпакутаваную ўнутраную пазіцыю мастака пісала яго дачка мастацтвазнаўца Наталія Шаранговіч у прадмове пад назвай «Суаўтар эпохі» — да выдання «Васіль Шаранговіч», якое пачынала свет у 2018 годзе ў выдавецтве «Беларусь». Далей яна адзначыла, што творца заўсёды быў на дзівя ўважлівым і дакладным мастаком, а пры больш блізкім разглядзе яго работы набываюць зусім новае гучанне і поліфункцыянасць, кожны фрагмент можна разглядаць як самастойны твор, старанна прапрацаваны і кампазіцыйна бездакорны. Сапраўды, з гэтым складана не пагадзіцца, асабліва калі падрабязна ўважваць такія серыі, як «Блакадныя рэквіем» (2004), «Край нарачанскі» (1972—1975), «Памяці вогненныя вёсак» (1979—1985).

Будзем спадзявацца, што ў хуткім часе творчая спадчына Васіля Шаранговіча — а гэта ілюстрацыі да твораў беларускай ды сусветнай класікі, станковыя эстампы і акварэлі, малюнкi, жывапісныя палотны — атрымае яшчэ больш увагі яго вучняў, паслядоўнікаў, аматараў айчыннай графікі і звычайных чытачоў, якія на працягу некалькіх дзесяцігоддзяў любаваліся яго творами... Новыя выстаўкі, новыя альбомы, цікавыя даследаванні — цяпер толькі гэтым можна аддзякаваць класіку айчыннага мастацтва.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Анатоль ЗЭКАЎ

У Бабчыне

На саракавіны
Міколы Мятліцкага

У Бабчын некалі над вечар —
я помню той ічылівы міг —
з радзіннай вёскай на сустрэчу
прывёз ты нас, сяброў сваіх.

Наварыч, Аляксея Чарота,
і я з табой — то ж бачыў Бог! —
дзялілі даўнюю журботу
тваю тады на чатырох.

На небе зіхацелі зоркі,
нібы адно й чакалі нас.
І адчувалі мы, як горка
было табе у гэты час
ля затравельных росных сцежках,
дзе беаў у маленстве ты,
у роднай вёсцы, што не цешыць
маўчаннем скурушым хат пустых.

І слова нас не акрыляла,
і быў азмочаны настрой,
і нат саркаля ўжо не брала,
калі пілі за Бабчын твой.

Стаялі мы, і кожны бачыў
ля хат адчуванана-пустых,
як да цябе хінецца Бабчын,
як да яго хінецца ты...

Незаменная страта

Перастала біцца сэрца выдатнага дырыжора і грамадскага дзеяча, народнага артыста Беларусі Міхаіла Антонавіча Казінца. Беларускае мастацтва панесла незаменную страту. Старэйшына айчыннай дырыжорскай школы Міхаіл Казінец быў адной з самых значных постацей у гісторыі беларускага музычнага мастацтва апошніх дзесяцігоддзяў.

Міхаіл Казінец нарадзіўся 18 мая 1938 года ў вёсцы Цынцавічы Вілейскага раёна. Скончыў Беларускае акадэмію музыкі па класе баяна ў 1965-м і оперна-сімфанічнага дырыжывавання (клас В. Катаева) ў 1973 годзе. З 1966-га выкладаў у акадэміі (з 1985 да 2005 — рэктар, з 1990 года — прафесар). У 1972 годзе стаў дырыжорам, а ў 1975-м — мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусь імя І. Жыновіча.

Пад кіраўніцтвам М. Казінца аркестр дасягнуў сапраўднага росквіту. Маэстра быў першым інтэр-прэтагатам і выканаўцам мноства твораў беларускіх

кампазітараў, сярод якіх такія значныя, як Кантата для хору, салістаў і народнага аркестра «Родная песні» Ю. Семянякі, Канцэрт для фартэпіяна і народнага аркестра Г. Вагнера, «Святочная паэма» і «Юбілейная ўвэрцюра» Д. Глебава, Канцэрт № 2 для цымбалы і аркестра («Памяці І. Жыновіча») Д. Смольскага, сімфонія № 5 для народнага аркестра «Памяці Зямлі» А. Мдзівані і інш.

Дзякуючы зацікаўленасці М. Казінца творчай спадчынай Уладзіміра Мулявіна і ансамбля «Песняры» аркестрам імя І. Жыновіча пад яго кіраўніцтвам вярнуў з-які быту самыя значныя творы буйных форм — рок-паэму

І. Лучанка — У. Мулявіна «Гуслія» (2010) і рок-оперы У. Мулявіна «Песня пра долю» (2012), прэм'еры якіх сталі падзеймі нацыянальнага маштабу ў беларускім мастацтве і выклікалі шырокае грамадскае рэзананс.

На працягу многіх гадоў М. Казінец з'яўляўся арганізатарам і мастацкім кіраўніком сімфанічнага аркестра Акадэміі музыкі «Маладая Беларусь», старшыней журы Міжнароднага фестывалю «Звіняць цымбалы і гармонік», мастацкім кіраўніком фестывалю «Беларусь — мая песня». За шматгадовую творчую дзейнасць і вялікі ўклад у развіццё беларускай і савецкай музычнай культуры маэстра Казінца быў утанараваны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі і прэміяй «За духоўнае адраджэнне», медалём Францыска Скарыны, ордэнам Дружбы народаў і ордэнам Пашаны.

Светлая памяць ад выдатным музыканце, грамадскім дзеячы і вялікім чалавеку назаўсёды захавецца ў нашых сэрцах.

Калектыў Белдзяржфілармоніі

Простыя рэчы

Крэда — этнічная мода

Амаль 20 гадоў займаецца вышываннем адзення ў нацыянальным стылі Марына Баніфацьева. Жыхарка Кобрына стала адной з першых у Беларусі, хто пачаў займацца адраджэннем этнічнай моды. А летась яе вышыванкі заваявалі Чыкага (ЗША) і Анталію (Турцыя).

— Спачатку гэта была звычайная зацікаўленасць, а потым з'явілася неабходнасць абшываць мужа-святара, — распавяла Марына Баніфацьева.

Яна каласіла па ўсёй Беларусі, бо тады яшчэ не было магчымасці падглядзець ідэй ў інтэрнэце, і ніхто не праводзіў майстар-класаў. Шмат ездзіла па манастырах, наведвалася да розных швей і майстрых. Вучылася, нешта дапрацоўвала сама. У выніку вышыла адзенне для мужа — тады яшчэ дыякана Александра-Неўскага сабора г. Кобрына (цяпер іерэй Андрэй служыць настояцелем Хідрынскай царквы Іаана Прадцечы ў Кобрынскім раёне). Калі іншыя святары даведваліся, адкуль у іх калегі такія прыгожыя рызы, таксама звярнуліся да яго жонкі. Марына пачала і іх абшываць.

Потым адзін з іх папрасіў пашыць для яго звычайную кашулю. Майстрыха спачатку не згаджалася, але муж параіў паспрабаваць. Проста выканаць заказ падалося нецікавым, і Марына папрасіла ў заказчыка дазволу на эксперымент. Так, мужчынская вышыванка стала стартавай у цяпер ужо шэрагу розных убораў — мужчынскіх, жаночых, дзіцячых. Спрацавала і сарафаннае радзіё.

У той час яшчэ не было моды на вышыванкі, і майстрыха думала, што людзі будуць саромецца іх насіць. Але ўсё выйшла наадварот. І калі пятнаццаць гадоў таму людзей у вышытым адзенні глядзелі як на дзіва, то цяпер гэта сапраўды мода.

Марына з задавальненнем пачала вывозіць вышыванку вонтак «ў свет» пасля дэбюту на «Мотальскіх прысмаках». Водгукі неабякавых людзей сталі яшчэ адным стымулам для работы і новых ідэй, якіх, дарэчы, падказвалі і пакупнікі.

Нядаўна, каб зрабіць заказ, прыехала да Марыны жанчына, якая сказала, што гадоў пятнаццаць таму купіла

Марына Баніфацьева за работай.

ў яе блузу на мерапрыемстве ў Камянцы і носіць яе да гэтага часу. А што ўжо казаць пра Кобрын. Майстрыха нярэдка сустракае свае вышывы, вядома, на людзях, дарэчы, не толькі ў родным горадзе.

Майстрыня вышывальшчыцы спачатку знаходзілася ў невялічкім пакойчыку. Потым Марына «заваявала» другі пакой, дзе ёсць магчымасць усе вышывы раскласці. Затым муж аддаў жонцы гараж, які пераабсталяваў пад «выставачную» залу, дзе можна сустракацца з зацікаўленымі людзьмі, прадэманстраваць свае вышывы і пагаварыць за кубачкам гарбаты.

Аднойчы Марына ўбачыла ў інтэрнэце дзячынцу ў цікавых капелюшах. Аказалася, што «аўтарам» прыгожых галаўных убораў была лунінчанка Ганна Бандарэнка, якая на той момант з'яўлялася кіраўніком тэатра мод «Дзіва», творчага аб'яднання «Свечка» і паэтычнага клуба «Муза» пры гарадскім Доме культуры.

Пад уражаннем ад мудравелістых капялюшыкаў кабырчанка знайшла Ганну ў сацыяльных сетках і напісала ёй. Высветлілася, што лунінчанка таксама стварае калекцыі адзення і аксесуары да ўбораў. Размовы пра творчасць дзвюх майстрых закончыліся тым, што Ганна Бандарэнка прапанавала Марыне Баніфацьевай паўдзельнічаць у паказе ў Лунінец. Для апошняй гэта быў першы крок да подзьму.

Затым — дзень адкрытых дзвярэй у Нацыянальнай школе прыгажосці. Як толькі там пабачылі калекцыю кабырчанкі, адразу паступіла першая прапанова аб супрацоўніцтве.

Так закруцілася кола заказаў, якое дазволіла Марыне дэманстраваць свае вышывы не толькі ў роднай Беларусі, але і далёка за яе межамі. У выніку яе вышытымі ўборамі зацікавіліся нават жонкі паслоў.

Летам 2021 года ў падарожжа па амерыканскім Чыкага адправілася калекцыя адзення «Беларусачка», выраблена Марынай. У канцы лістапада беларуская адзенне змаглі пабачыць удзельнікі і госці інтэрнацыянальнага фестывалю «Матрошка», арганізаванага Рускай праваслаўнай царквой. Дарэчы, беларусы бралі ўдзел

у мерапрыемстве ўпершыню. І ў гэтым вялікая заслуга Юліі Калбыкі, ураджэнкі Смаргоні. У Юліі ў Чыкага свая мадэльная школа, дзе навучаюць не толькі мадэлінгу, але і этыкету.

— Люблю сваю радзіму Беларусь. У 2020 годзе я задала жаданне: арганізаваць беларускі модны паказ у Чыкага. І пазнаёміць гэтай з Беларуссю, — гаворыць Юлія.

Летась мары спраўдзіліся, у выніку з'явіўся шоу-нумар «Чараўніца», у якім дэманструецца вопратка, выраблена кабырчанкай. Такім чынам, дзякуючы творчаму тандэму Юліі Калбыкі і Марыны Баніфацьевай у Амерыцы папулярныя беларуская культура.

Напрыканцы мінулага года суенка з калекцыі «Ладушка», аўтарам якой з'яўляецца Марына, заваявала турэцкую Анталію. Яе вышывы былі прадстаўлены на конкурсе прыгажосці «Міс Еўразія — 2021». Дэманстравала ўбор Дзіяна Дзейкун з Рэчыцы, вучаніца студыі моды і стылю Set models Rechtska. Аксесуары да калекцыі вырабіла Вера Пушына з расійскага горада Іжэўска.

На першым паказе ў Лунінец.

Трэба адзначыць, што і ў сябе на радзіме вышытае ў нацыянальным стылі адзенне Мырыны карыстаецца папулярнасцю.

— Менавіта запатрабаванасць і стала глаўным рухавіком развіцця гэтага кірунку і генератарам новых ідэй, — дзеліцца сакрэтамі кабырчанкі мадэльер, член рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Беларуская палата моды».

Наталля КАНДРАШУК

Фота з архіва Марыны Баніфацьевай

зваротная сувязь

Калядная быль

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — новы праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» з пачатку студзеня выходзяць праекты «Адным штырчком» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, або Беларусь у фантастычных апавяданнях».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе працяг рамана Фёдора Дастаеўскага «Злачынства і пакарэнне». У «Радзіёбібліятэцы» твор Мікалая Гогаля «Сарочынскі кірмаш». У вясёрнім эфіры выходных слухачоў чакаюць апавяданні беларускіх і замежных аўтараў у праекце «Літаратурныя гісторыі». Для аматараў паэзіі праграма «Прачумлым радком» прапануе вершы Леаніда Дранько-Майсюка. Змест перадачы «Радзіётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць радзіверсіі

спектатра Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы «Чорная панна Нясвіжа» па п'есе Аляксея Дударова і радыёінсцэніроўка «Калядная быль» паводле казкі Ханса Крысціяна Андэрсена. Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе ў выхадныя праект «Дзіцячы радзіётэатр» — пастаноўкі з фондаў радыё. Чытанні ладзячых да буднях у межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Гэтымі днямі гучыць твор Алены Масла «Каляды з хроснай». Штовечар у 21.00 для маленькіх выходзіць «Вясчэрняя казка».

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падазямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штодзённіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» выходзіць радыёверсія тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы». Гэтым разам — гутарка з пісьменніцай Кацярынай Хадасевіч-Лісавой.

8 студзеня — 120 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Карабана (1902—1974), літаратуразнаўца.

9 студзеня — 125 гадоў з дня нараджэння Васіля Шашалевіча (1897—1941), драматурга.

9 студзеня — 85 гадоў з дня нараджэння Леаніда Рашкоўскага (1937—1994), паэта.

9 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння (1952) Уладзіміра Васілевіча, фалькларыста, этнографа.

9 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння (1952) Валянціны Ганчаровай, майстра ў галіне саломаліцення.

9 студзеня — 70 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Плавінскага (1952—2019), археолага.

9 студзеня — 60 гадоў з дня нараджэння (1962) Аляксандра Каліноўскага, музыканта, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

9 студзеня — 60 гадоў з дня нараджэння (1962) Уладзіміра Піпіна, скульптара, педагога.

10 студзеня — 130 гадоў з дня нараджэння Васіля Фёдарова (1892—1971), беларускага і расійскага рэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў Туркменскай ССР, народнага артыста БССР.

10 студзеня — 125 гадоў з дня нараджэння Юліі Бібілы (1897—1974), бібліяграфі.

10 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння (1942) Анатоля Вароб'ева, дзеяча самадзейнага мастацтва, балетмайстра, заслужанага

работніка культуры БССР, народнага артыста БССР.

11 студзеня — 110 гадоў з дня нараджэння Ніны Гейі (1912—1983 ці 1985), актрысы.

11 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Яўгена Плініскіх (1922—1985), артыста балета, заслужанага артыста БССР.

11 студзеня — 95 гадоў з дня нараджэння Васіля Гусева (1927—1991), беларускага і расійскага акцёра, заслужанага артыста БССР.

12 студзеня — 105 гадоў з дня нараджэння Міхася Калачынскага (1917—1990), паэта, перакладчыка, кінасцэнарыста, заслужанага работніка культуры БССР.

12 студзеня — 85 гадоў з дня нараджэння (1937) Аляксандра Веліконова, скульптара.

13 студзеня — 90 гадоў з дня нараджэння Віктара Лебедзева (1932—2001), акцёра, народнага артыста Беларусі.

14 студзеня — 80 гадоў з дня нараджэння Веры Вары (сапр. Гертруда Сакалова; 1942—2012), паэтысы, перакладчыцы.

14 студзеня — 60 гадоў з дня нараджэння (1962) Аляксандра Шомава, скульптара.

Каліяндар падрыхтаваны БДАМЛІМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Віцебскае абласное аддзяленне СПБ смугуюць з прычыны смерці члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Пятра Іванавіча БУТАНАВА і выказваюць глыбокія спачуванні яго родным і блізкім.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

12 студзеня — на «Свята дзіцячай кніжкі» пры дзіцячым доме № 5 (вул. Адзіноца, 4) (16.00).

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзмітр Барсук
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гілап'едаў
Вольга Далдзімава
Жана Запарыца
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдыч
Віктар Кураш

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісны індекс:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаніўцаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісанні ў друку
05.01.2022 у 11.00
Ум. друку: арк. 3/72
Наклад — 683

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 174
D 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
M 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэагуюць.
Газыця рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасці
з законнаму Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

